

BOEKSTART

Een strategisch verhaal

BOEKSTART

Een strategisch verhaal

Eerste druk: december 2011

COLOFON

OPDRACHTGEVER

Kunst van Lezen

TEKST

Julienne van den Heuvel

EINDREDACTIE

Anette Heideman

FOTO'S

Eric Brinkhorst

Janiek Dam

Jørgen Koopmanschap

Richard Tennekes

VORMGEVING

Lijn 1, Haarlem

DRUK

Drukkerij Edauw + Johannissen, Den Haag

TOELICHTING KUNST VAN LEZEN

In december 2011 zijn twee nieuwe brochures uitgebracht in het kader van het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen:

- BoekStart. Een strategisch verhaal
- Meer voorlezen, beter in taal

De professionele samenwerking tussen bibliotheek, gemeente, consultatiebureau en kinderopvang om leesbevordering voor jonge kinderen breed te borgen in beleid is de rode draad die door beide brochures loopt.

Andere Kunst van Lezen brochures zijn:

- Bibliotheek op de Basisschool
- Het plezier in lezen staat voorop
- Meer lezen, beter in taal
- Werken aan netwerken
- SchoolBiEB 's-Hertogenbosch

Het ministerie van OCW heeft in 2008 het programma Kunst van Lezen geïnitieerd. De minister heeft Stichting Lezen en het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken opdracht gegeven het programma te coördineren. Kunst van Lezen kent op dit moment vier programmalijnen:

> Invoeren en continueren BoekStart

BoekStart is een leesbevorderingsprogramma voor baby's. Het doel is om ouders van baby's intensief met kinderboeken en het voorlezen daarvan in aanraking te brengen door ze actief te binden aan de plaatselijke Openbare Bibliotheek. Het vervolgprogramma *BoekStart in de kinderopvang* is erop gericht om als bibliotheek professioneel samen te werken met kinderdagverblijven en peuterspeelzalen.

> Faciliteren de Bibliotheek op school

Kunst van Lezen stimuleert duurzame samenwerking op het gebied van leesbevordering tussen bibliotheken en basisscholen. Vanaf 2012 wordt dit in breder verband voortgezet als de Bibliotheek op school. De Bibliotheek op school is een volwaardige schoolbibliotheek die geborgd is in het beleid van zowel de bibliotheek als de basisschool. Kunst van Lezen gaat zich tevens richten op het voortgezet onderwijs.

> Kennismaking cultuurhistorische canon

Voor de programmalijn Kennismaking met de cultuurhistorische canon van de Commissie van Oostrom, aan de hand van Nederlandstalige (jeugd)literatuur, worden de vijftig benoemde canonvensters vanuit een literair perspectief toegankelijk gemaakt voor het onderwijs.

> Landelijk dekkende voorziening van netwerken

Ter ondersteuning van de genoemde programmalijnen wordt gewerkt aan een landelijk dekkende voorziening van lokale en bovenlokale netwerken leesbevordering.

Op www.kunstvanlezen.nl staat meer informatie over het project.

Leesbevordering is te omschrijven als: het stimuleren van het ontwikkelen van de leesmotivatie en de literaire competentie van kinderen (0–12) en jongeren (12–18). Belangrijk uitgangspunt daarbij is het continu aanbieden van activiteiten en projecten op het terrein van leesbevordering (de doorlopende leeslijn). Met het 'ontwikkelen van leesmotivatie' doelen we op (les)-activiteiten die kinderen en jongeren zoveel mogelijk positieve leeservaringen laten opdoen, zodat ze plezier in lezen krijgen en houden. Onder 'literaire competentie' verstaan we: het mee kunnen praten over boeken, de weg kunnen vinden in het brede aanbod van boeken, kennis hebben van de kenmerken van boeken (genres en dergelijke) en een eigen oordeel over boeken kunnen geven. Het gaat hierbij om kinder-, jeugd- en volwassenenliteratuur.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD 7

INLEIDING 9

1 | HET PROGRAMMA BOEKSTART 11

- 1.1 Vroeg beginnen met boeken en leesplezier 11
- 1.2 Relatie tot eerdere landelijke voorschoolse programma's 12
- 1.3 Andere voorschoolse leesbevorderingsprogramma's 13
- 1.4 Voorwaarden 14
 - 1.4.a *BoekStart voor baby's*: organisatorische voorwaarden 14
 - 1.4.b *BoekStart in de kinderopvang*: organisatorische voorwaarden 15
- 1.5 Evaluatie 15

2 | BOEKSTART 2008–2011 16

- 2.1.a *BoekStart voor baby's* 16
- 2.1.b *BoekStart in de kinderopvang* 16
- 2.2 Infrastructuur 17
 - 2.2.a Financiële middelen 18
 - 2.2.b Handreikingen en (materiële) ondersteuning 18

3 | STRATEGISCH NETWERKEN 24

- 3.1 Lagenstructuur 25
- 3.2 Werken aan netwerken 26
- 3.3 Borgen in beleid 30
- 3.4 Continueren 34
- 3.5 Rol van de PSO 37

4 | AANSLUITING OP WETTELIJK BELEID 43

- 4.1 Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE) 43
- 4.2 Bureau Kwaliteit Kinderopvang 45
- 4.3 Wet OKE 46
- 4.4 Preventie laaggeletterdheid 47
- 4.5 Aansluiten op gemeentelijk beleid 47

5 | STRUCTURELE SAMENWERKINGSPARTNERS 50

- 5.1 Gemeente 50
- 5.2 Jeugdgezondheidszorg: consultatiebureau 52
- 5.3 Kinderopvang 54
- 5.4 Boekhandel 55

6 | WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK 56

6.1.a Wetenschappelijk onderzoek naar leesbevordering voor baby's 56

6.1.b Evaluatie *BoekStart* voor baby's 57

6.2.a Wetenschappelijk onderzoek naar leesbevordering in de kinderopvang 58

6.2.b Omgevingsanalyse *BoekStart in de kinderopvang* 59

CONCLUSIE 60

VERANTWOORDING EN DANKWOORD 61

BRONNEN 62

BIJLAGEN

1 | OVERZICHT VOORSCHOOLSE LEES- EN TAALBEVORDERING 63

**2 | WIJZE VAN AANPAK BOEKSTART VOOR BABY'S EN
BOEKSTART IN DE KINDEROPVANG 64**

3 | SUBDOELEN BIBLIOTHEEK EN KINDEROPVANG 66

**4 | DOCUMENTEN AFGESCHERMD GEDEELTE VAN
DE WEBSITE PER NOVEMBER 2011 67**

VOORWOORD

Bijna vier jaar geleden is het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen van start gegaan. Van meet af aan is het meest in het oog springende onderdeel BoekStart geweest. Na een pilotperiode zijn de eerste locaties tijdens De Nationale Voorleesdagen in januari 2009 in Noord-Brabant opengegaan. Vrij snel daarna bereikten ons vanuit die eerste vijf locaties enthousiaste berichten over de vele kinderwagens in de bibliotheek, blij baby's, prachtig ingerichte babyhoeken en glunderende wethouders die BoekStartkoffertjes met boekjes uitreikten aan de jongste telgen uit hun gemeente.

Wat vanaf dat moment in gang gezet is door alle betrokkenen is ongeëvenaard in de bibliotheeksector. Ruim twee jaar na opening van de eerste locatie werd de 500ste vestiging in Den Haag geopend door de voorzitter van de Tweede Kamer Gerdi Verbeet. Eind 2011 zitten we voorbij de 670 vestigingen. Meer dan 50.000 'lezende' baby's zijn lid geworden van de bibliotheek. Ons bereiken stevast geluiden dat de bibliotheek meer leeft dankzij BoekStart. Ouders, opa's en oma's komen af op speciale baby-activiteiten en veel broertjes en zusjes worden ook lid van de bibliotheek.

Wij zien BoekStart als het letterlijke begin van de door ons gepropageerde doorlopende leeslijn. Met BoekStart is een lang gekoesterde wens in vervulling gegaan om het populaire Britse Bookstart ook groot in Nederland op te kunnen zetten. Dat het zo snel lukte om dit te realiseren ligt voor een groot deel in het enthousiasme binnen de hele sector om ouders te verleiden om met lezen te beginnen als hun baby rond de vier maanden oud is. Of het nu de frontoffice-medewerker of de directeur van de bibliotheek is, iedereen loopt harder voor BoekStart. Dit is vooral te danken aan het team van vijftien coördinatoren van PSO's en G4 die in het hele land sjoeren en trekken om bibliotheken over de streep te halen. En natuurlijk aan het betrokken team dat BoekStart vanaf het begin landelijk heeft aangevoerd: Truuske Sanders (SIOB) en Marijke Bos (Stichting Lezen).

Het ministerie van OCW heeft BoekStart steeds ruim financieel ondersteund, een niet te onderschatten pijler onder de snelle uitrol over het land. Paul Knuijt, de deze zomer veel te vroeg overleden vertegenwoordiger van OCW, vatte het zo samen tijdens de opening van BoekStart in de hoofdvestiging in Den Haag in april 2011: 'Ik had gehoopt dat BoekStart zo snel zou groeien, maar ik had het eerlijk gezegd niet verwacht'. Dit succes is er ongetwijfeld debet aan dat het ministerie in het najaar heeft besloten in principe nog vier jaar met Kunst van Lezen en dus met BoekStart door te gaan. Een mooi vooruitzicht om BoekStart nog steviger te borgen.

Met deze brochure hebben we de belangrijke opbrengsten van BoekStart voor de bibliotheek en de betrokken samenwerkende instellingen (consultatiebureau, kinderopvang en gemeente) vastgelegd, zoals we dat eerder deden in veelgebruikte brochures over de Bibliotheek *op school* en de netwerken leesbevordering.

Eind 2011 zitten
we voorbij de 670
vestigingen. Meer dan
50.000 'lezende' baby's
zijn lid geworden van
de bibliotheek.

Als landelijk projectleider van Kunst van Lezen is het een feest om te zien dat zoveel mensen zich inspannen om BoekStart op de kaart te zetten in Nederland. Ik ben ervan overtuigd dat het vervolg *BoekStart in de kinderopvang* voor kinderen van 0–4 jaar net zo snel zijn weg zal vinden naar jonge ouders in Nederland. In korte tijd is een langdurig bestaande witte vlek in het bibliotheeklandschap vrolijk ingekleurd.

Adriaan Langendonk
Landelijk projectleider Kunst van Lezen
Stichting Lezen/Sectorinstituut Openbare Bibliotheken

December 2011

INLEIDING

Met mama op de bedrand
wordt de kamer lekker warm.
Ik mag nog even liggen
in de holte van haar arm.
Ze leest me een verhaaltje
over dromen uit een land
waar alle mensen wonen
in een nachtblauw ledikant.
Het einde – moet ik zeggen,
heb ik nog nooit gehoord.
Maar zacht – dat weet ik zeker,
is vast het laatste woord.

Pili Mandelbaum, 'Met mama op de bedrand'.
Uit: *Het laatste woordje zacht*. Davidsfonds, 1992.

Dit gedicht verwoordt precies de onschatbare waarde van (voor)lezen: lekker samen zijn, je mee laten voeren naar onbekende werelden en je toch geborgen en veilig voelen, je voorstellingen maken over wat je hoort en hoe het verder zal gaan... Voorlezen is een totaalbeleving die beiden plezier geeft, kind én voorlezer. Voorlezen betekent verrijking, in meerdere opzichten.

Behalve dat het plezier geeft, is het fijne van (voor)lezen dat het je verder brengt. Het helpt jonge mensen mondig te worden, om hun weg te vinden in de wereld en vooruit te komen in de maatschappij. Kunnen lezen is een voorwaarde om goed te kunnen functioneren. Voorlezen aan kinderen vanaf de babyleeftijd draagt bij aan het vergroten van kansen en kan laaggeletterdheid voorkomen.

Alle kinderen zouden ermee in aanraking moeten komen, liefst zo vroeg mogelijk. Leren lezen begint niet pas op school. Al ver daarvoor leert een kind spelenderwijs allerlei cognitieve vaardigheden, nodig om te leren lezen en schrijven: ontlukende geletterdheid vindt plaats in de voor-schoolse fase.

De doorgaande leeslijn begint bij nul jaar. Als een kind naar de basisschool gaat, is het – als het goed is – al een aardig eindje op weg in het jarenlange proces van het leren lezen.

'Voorlezen' aan baby's wordt niet door iedereen als gewoon ervaren. Vaak wordt er pas mee begonnen als het kind een jaar of twee is. Terwijl baby's vanaf drie maanden al heel goed hun aandacht op een boekje kunnen vestigen, waarbij ze geconcentreerd naar een afbeelding kijken. Iets oudere baby's ontdekken dat er bij het omslaan van de bladzijde iets heel nieuws te zien is. Dreumesen beginnen verbanden te zien, de woordenschat wordt uitgebreid en zo wordt het kind (ongemerkt) steeds taalvaardiger. Hoe groter de woordenschat van een kind bij aanvang van groep 3, hoe meer kans op een succesvol verloop van de schoolloopbaan. Wat een voorsprong heeft zo'n 'belezen' kleintje als hij als kleuter de basisschool binnenstapt!

Voorlezen aan kinderen
vanaf de babyleeftijd
draagt bij aan het ver-
groten van kansen en
kan laaggeletterdheid
voorkomen.

**Borgen in beleid van
zowel de bibliotheek als
in dat van de samen-
werkingspartners en
verankering in een
structureel netwerk, zijn
de sleutels tot succes.**

Om dit effect te bereiken, moet voorlezen op de juiste wijze gebeuren. Op het goede moment, met een boek dat aansluit op het niveau van het kind en op de dingen waarmee het bezig is. Voorlezen is een interactieve bezigheid. Met aandacht voor en afstemming op elkaar wordt er meer uit een verhaal gehaald, wat resulteert in een groter effect van voorlezen.

Vanuit deze gedachte is vanaf eind 2008 binnen het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen het onderdeel *BoekStart voor baby's* ontwikkeld door Stichting Lezen en het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken. Doel was in eerste instantie om juist de 'vergeten' groep van nuljarigen en hun ouders in aanraking te laten komen met (het lezen van) boeken en hen er samen van te laten genieten. Na een pilot is een kwalitatief goed programma neergezet, waaraan inmiddels het merendeel van de bibliotheken deelneemt. Een resultaat om trots op te zijn. Om succes te behouden zal echter de continuïteit gewaarborgd moeten worden. Een breed draagvlak is voorwaarde. Borgen in beleid van zowel de bibliotheek als in dat van de samenwerkingspartners en verankering in een structureel netwerk, zijn de sleutels tot succes. Alleen dat biedt garanties voor de toekomst.

BoekStart in de kinderopvang is het logische vervolg op *BoekStart voor baby's*. Ook hier zijn borging in beleid en vorming van netwerken absolute voorwaarden. Daarnaast zijn de speerpunten van *BoekStart in de kinderopvang*: deskundigheidsbevordering door middel van trainingen en advies, ouderbetrokkenheid en een rijke leesomgeving met een aantrekkelijke leesplek en een goede collectie.

Opbouw van de brochure

Na een uiteenzetting over de filosofie van BoekStart en de relatie tot andere leesbevorderingsprogramma's voor jonge kinderen, wordt een beeld gegeven van de inhoud van het programma, de voorwaarden die eraan verbonden zijn, de landelijke ondersteuning en het verloop ervan in de afgelopen drie jaar. Hierna volgen de drie kernhoofdstukken: de aanpak, aansluiten op wettelijk beleid, en het belang van structurele samenwerkingspartners.

Ten slotte is er aandacht voor nationaal en internationaal onderzoek, dat BoekStart een wetenschappelijke onderbouwing geeft. Hiermee kan het belang van dit programma onderstreept worden, zowel in de interne organisatie als bij externe partners. Dit hoofdstuk biedt tevens een samenvatting van de gemeten resultaten van BoekStart.

Regelmatig wordt naar bijlagen of websites verwezen voor aanvullende informatie. Interviews met samenwerkingspartners en deskundigen op het gebied van leesbevordering en jonge kinderen geven een verdieping van het gebodene.

Gelijktijdig met deze brochure verscheen de brochure *Meer voorlezen, beter in taal* over de effecten van voorlezen op taalontwikkeling bij jonge kinderen, zie www.kunstvanlezen.nl.

1 | HET PROGRAMMA BOEKSTART

1.1 | Vroeg beginnen met boeken en leesplezier

BoekStart is een leesbevorderingsprogramma dat zich richt op het lezen met heel jonge kinderen van 0-4 jaar en hun ouders door hen actief te binden aan de plaatselijke Openbare Bibliotheek. Het leesplezier staat hierbij voorop. BoekStart is als een van de vier pijlers van Kunst van Lezen – dat moet bijdragen aan een meer geletterde samenleving – in opdracht van het ministerie van OCW ontwikkeld door Stichting Lezen en het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB). BoekStart is de letterlijke start van de door Stichting Lezen ontwikkelde doorlopende leeslijn, gebaseerd op het principe van de doorlopende leerlijn.

Naar voorbeeld van Brits model, Bookstart (sinds 1992), werd in Nederland eind 2008 gestart met een pilot voor *BoekStart voor baby's* op vijf locaties in Noord-Brabant. In zomer en najaar 2009 werden volgpilots opgezet in andere provincies en twee van de vier grote steden (Rotterdam en Den Haag), op basis van de ervaringen van de introductie in Noord-Brabant. Vanaf 2010 konden alle bibliotheken in Nederland BoekStart gaan uitvoeren: de zogenaamde 'landelijke uitrol' was een feit.

In 2011 werd als uitbreiding van *BoekStart voor baby's* een begin gemaakt met *BoekStart in de kinderopvang*. Met als doel om kinderen in de leeftijd van 0-4 jaar, hun ouders en pedagogisch medewerkers via de kinderopvang intensief met boeken en het lezen daarvan in aanraking te brengen door hen te binden aan de Openbare Bibliotheek.

BoekStart voor baby's kent vier uitgangspunten, waarop BoekStart in de kinderopvang voortborduurde:

a. Ouders en baby's delen boeken. Ouders worden door middel van voorlichting over het belang van en het plezier in lezen aangemoedigd hun kinderen vanaf circa drie maanden in aanraking te laten komen met boeken en om samen met hun jonge kinderen van 0-4 jaar met deze boeken bezig te zijn. Zo ontstaat er een leescultuur binnen het gezin, waarbij kinderen zelf gaan lezen en blijven lezen. Lezen wordt hiermee vanzelfsprekend. Het is van groot belang dat ouders met zeer jonge kinderen regelmatig de plaatselijke bibliotheek bezoeken en daar actief gebruik van maken. Wanneer zij hun baby lid maken, krijgen zij een BoekStart-pakket uitgereikt in de bibliotheek. Dit koffertje met boekjes en lees- bevorderende materialen is een belangrijke stimulans om ouders te bewegen meer met boeken bezig te zijn.

b. BoekStart is er voor iedere baby. Lezen en omgaan met boeken is voor elk gezin belangrijk: daarom wordt er met BoekStart geen onderscheid gemaakt naar aspecten als kans van slagen, afkomst en niveau van geletterdheid, in tegenstelling tot andere leesbevorderingsprogramma's (zie 1.2). BoekStart heeft mede een belangrijke preventieve werking, waarbij taalachterstanden vroegtijdig gesignaleerd worden. Kinderen van wie verwacht wordt dat zij een leesachterstand zullen oplopen, zullen – na de introductie van BoekStart – doorgeleid worden naar lokaal beschikbare voorzieningen.

c. Iedere baby wordt bereikt. De bibliotheek voert hierbij de regie in een samenwerking met andere partijen. De gemeente stuurt alle ouders met baby's van circa drie maanden een uitnodiging om naar de Openbare Bibliotheek te komen om hun baby lid te maken en met de waardebon het BoekStartkoffertje op te halen. Het consultatiebureau, dat door vrijwel iedere ouder met een pasgeborene wordt bezocht, biedt ondersteuning bij het zogenaamde zevenmaandengesprek door ouders naar de bibliotheek te verwijzen.* Ook het kinderdagverblijf is een plek om de daar aanwezige baby's te bereiken.

d. Nauwe samenwerking tussen instanties. Uit bovenstaande blijkt al de onontbeerlijkheid van een constructieve samenwerking tussen bibliotheek, gemeente, jeugdgezondheidszorg en kinderopvang. Om kans van slagen te vergroten en BoekStart een breder draagvlak te geven, is ook een samenwerking met particuliere partijen als uitgeverijen en boekhandels, babywinkels en kraamzorg aan te bevelen.

1.2 | Relatie tot eerdere landelijke voorschoolse programma's**

Al in 1991 stelden het (toenmalige) Nederlands Bibliotheek en Lectuur Centrum (NBLC), NIAM en Stichting Lezen een informatiepakket samen, bestaande uit een brochure, boekenlijstje en cassettebandje, voor kinderen van een jaar en ouder. Posters gaven aan dat de bibliotheek óók voor baby's en peuters was: 'Jeugdbibliotheekwerk moet gezien worden als even

* De taalontwikkeling is een aandachtspunt bij elk bezoek aan het consultatiebureau. Rond de zevende levensmaand wordt de ouder bovendien nogmaals op BoekStart geattendeerd.

** Deze paragraaf is gebaseerd op *Collectie* 2009/4.

belangrijk als en gelijkwaardig aan bibliotheekwerk voor volwassenen. Jeugdbibliotheekwerk moet tegemoet komen aan de onderzoekende, tactiele en literaire behoefte van baby's en peuters. Voelen en ervaren van boeken en taal.' (*Richtlijnen* 2007).

In 1992, het jaar dat in Engeland Bookstart begon, werd door Sardes, Stichting Lezen en enkele ontwikkellocaties een aanvang gemaakt met *Boekenpret*, dat zich richt op kinderen van 0–6 jaar, hun ouders en de beroepskrachten die met kinderen in deze leeftijdsgroep werken.

Boekenpret werd ontwikkeld om invulling aan het taalbeleid voor achterstandsgroepen te kunnen geven. In gezinnen zonder lees traditie werden speciaal vervaardigde boekjes uitgereikt, waarbij ouders vanuit het consultatiebureau begeleiding kregen bij het omgaan met dit type materialen met hun heel jonge kind. Na een pilotperiode werd *Boekenpret* in 1998 door de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) in de bibliotheeksector uitgezet.

In tegenstelling tot BoekStart biedt *Boekenpret* geen programma voor alle baby's. *Boekenpret* koos voor het uitdelen van vijf boekjes in gezinnen in achterstandssituaties, BoekStart met twee boekjes juist voor alle gezinnen. Het regelmatige leengedrag via de Openbare Bibliotheek kwam met *Boekenpret* pas in beeld na de eerste verjaardag; een collectie babyboekjes was er nog niet. Dit werd door BoekStart in 2008 opgepakt: een enorme stap vooruit!

BoekStart en *Boekenpret* hebben als gezamenlijk doel het literaire klimaat binnen het gezin te beïnvloeden door het bevorderen van de materiële leesomgeving van zeer jonge kinderen en het bevorderen van (voor)lees-routines in het gezin met bijbehorend regelmatig gebruik van de bibliotheek. Dit zijn min of meer vaste patronen die thuis, op school of in de kinderopvang zijn gevormd met betrekking tot voorlezen en het omgaan met boeken. In beide leesbevorderingsprogramma's staat het plezier in (voor)lezen voorop, waarbij het interactief voorlezen een centrale plaats inneemt. Alle ouders worden met de BoekStartbrief van de gemeente bereikt, *Boekenpret* biedt vervolgens de kans om longitudinaal aan de slag te gaan, een aanbod voor 0–6 jaar, met speciale aandacht voor die groepen waarbij het lezen en voorlezen niet zo vanzelfsprekend is. BoekStart is de allereerste stap van de doorgaande leeslijn; *Boekenpret* sluit hier naadloos op aan. Verschillende bibliotheken werken met beide programma's, wat een aanvullende en versterkende werking heeft.

'Laten we hopen dat we met zijn allen vol enthousiasme tegen alle baby's van Nederland kunnen roepen: welkom in de Openbare Bibliotheek!'

(Ingrid Bon, Biblioservice Gelderland, in: *Collectie* 2009/4)

1.3 | Andere voorschoolse leesbevorderingsprogramma's

Naast BoekStart en bovengenoemd *Boekenpret* zijn er meer voorschoolse leesbevorderingsprogramma's, die naast elkaar bestaan. Geen van alle zijn zij echter landelijk dekkend. Vaak richten zij zich op speciale doelgroepen als allochtone kinderen, zoals de *VoorleesExpress* dat aanvankelijk deed, kinderen uit laaggeletterde milieus, zoals *Het begint met lezen* of kinderen uit gezinnen in achterstandssituaties, zoals de Stapprogramma's. Of het gaat om een totaalprogramma dat zich richt op taalontwikkeling, zoals *Kaleidoscoop*, en niet zozeer primair op leesbevordering en leesplezier. Ook beginnen lang niet alle programma's al bij nul jaar, maar eerder bij twee jaar, om door te lopen tot zes jaar. Verder verschillen alle programma's in aanpak. Bijlage 1: 'Overzicht voorschoolse lees- en taalbevordering' biedt een overzicht van diverse voorschoolse leesbevorderings- en taalprogramma's, met vermelding van website voor meer informatie.

1.4 | Voorwaarden

Het is voor een landelijke aanpak van cruciaal belang dat de basis van BoekStart op een identieke wijze door bibliotheken wordt uitgevoerd. Daartoe dient voldaan te worden aan een aantal organisatorische voorwaarden en een bepaalde wijze van aanpak in de bibliotheek, op het consultatiebureau en binnen het kinderdagverblijf. De voorwaarden en de wijze van aanpak zijn verschillend voor *BoekStart voor baby's* en voor *BoekStart in de kinderopvang*.

Hieronder volgen de organisatorische voorwaarden voor zowel *BoekStart voor baby's* als *BoekStart in de kinderopvang*, de zogenoemde Randvoorwaarden. Zie voor wijze van aanpak voor beide doelgroepen bijlage 2: 'Wijze van aanpak *BoekStart voor baby's* en *BoekStart in de kinderopvang*'.

1.4.a | *BoekStart voor baby's*: organisatorische voorwaarden

- Binnen de gehele bibliotheek wordt BoekStart actief gedragen. De bibliotheek (directie en uitvoerende medewerkers) committeert zich aan de doelstellingen van BoekStart en vervult een spilfunctie in de uitvoering. De bibliotheek bereidt zich voor op de komst van baby's, voor wat betreft inrichting, collectie en personeel.
- Bestaande initiatieven voor baby's worden geïntegreerd in de BoekStartaanpak. Dit gebeurt zonder dat er afgeweken wordt van de basisopzet van BoekStart zoals beschreven in de aanpak.
- Naast de subsidie uit het overkoepelende programma Kunst van Lezen investeert de bibliotheek zelf inhoudelijk en financieel in het programma. Zij schaft een collectie babyboekjes aan en reserveert in haar aankoopbudget jaarlijks geld voor het aanvullen en uitbreiden van de babyboekencollectie.
- Er is een strategische structurele samenwerking met de JGZ-instelling (consultatiebureau) en de gemeente. Het slagen van BoekStart is voor het grootste deel afhankelijk van de samenwerking tussen deze drie partijen.

- De bibliotheek betreft actief de kinderopvangorganisaties in het werkgebied bij de BoekStartactiviteiten, zodat de daar aanwezige baby's adequaat bereikt worden.
- De bibliotheek zorgt ervoor dat de gemeente bereid is een brief te sturen aan ouders van baby's van rond drie/vier maanden. Daarbij is van belang dat de burgemeester of wethouder de afzender is.
- De bibliotheek zorgt ervoor dat het consultatiebureau bereid is tenminste een plek beschikbaar te stellen aan de bibliotheek voor een permanente BoekStartpresentatie. Verder past het consultatiebureau BoekStart in tijdens het taalgesprek rond de zevende levensmaand.

1.4.b | **BoekStart in de kinderopvang: organisatorische voorwaarden**

- De bibliotheek werkt met *BoekStart voor baby's*.
- Binnen de gehele bibliotheek wordt *BoekStart in de kinderopvang* actief gedragen. De bibliotheek (directie en uitvoerende medewerkers) committeert zich aan de doelstellingen van *BoekStart in de kinderopvang* en vervult een spilfunctie in de uitvoering.
- De bibliotheek bereidt zich voor op de samenwerking met kinderdagverblijven en peuterspeelzalen, voor wat betreft collectie en personeel.
- Bestaande initiatieven voor kinderdagverblijven en peuterspeelzalen gaan onderdeel uitmaken van *BoekStart in de kinderopvang*. *BoekStart in de kinderopvang* krijgt hiermee een paraplufunctie.
- Naast de subsidie uit het overkoepelende programma Kunst van Lezen investeert de bibliotheek zelf inhoudelijk en financieel in het project.
- De gemeente is goed op de hoogte van en wordt zo mogelijk (financieel) betrokken bij de activiteiten tussen bibliotheek en kinderopvang.
- De bibliotheek verwerft zich een rol als partner in het gemeentelijk netwerk.
- De bibliotheek selecteert kansrijke kinderopvangorganisaties.
- De kinderopvanglocatie maakt onderdeel uit van een organisatie met meerdere vestigingen zodat de opbrengsten beter verspreid kunnen worden.
- De kinderopvanglocatie doet met de hele locatie mee, dus niet met maar een groep.

'Ons staat voor ogen dat BoekStart landelijk regulier beleid wordt en dat er overal met BoekStart gewerkt gaat worden. Dat is de kracht van BoekStart. Een bekend en herkenbaar positief project, gericht op een heel specifieke doelgroep: jonge kinderen en hun ouders.'

(Adriaan Langendonk, Kunst van Lezen, in: Leeskraam 2009/2)

1.5 | **Evaluatie**

De organisatie verwacht dat de bibliotheek die *BoekStart voor baby's* aanvraagt binnen drie maanden na ontvangst van de toekenningsbrief start met het uitdelen van de eerste koffertjes. Negen maanden na de daadwerkelijke uitgifte van de eerste koffertjes zorgt de betreffende bibliotheek voor een degelijke evaluatie. Voor wat betreft *BoekStart in de kinderopvang* heeft de bibliotheek al contact met de kindercentra in het kader van *BoekStart voor baby's*. De bibliotheek en de kinderopvanglocaties vullen aan het begin van de periode een vragenlijst in; deze dient als nulmeting. Na acht maanden wordt er een evaluatie uitgevoerd waarbij de vragen uit de nulmeting terugkomen. Van tevoren wordt tevens aangegeven welke investering van de bibliotheek verwacht mag worden (al dan niet door een extra subsidie van de gemeente). In de evaluatie wordt dit nogmaals aangegeven, zodat duidelijk wordt of de verwachting overeenkomt met de situatie na verloop van tijd. ■

2 | BOEKSTART 2008–2011

Het programma BoekStart heeft – eerst als project – een proeffase door-
gemaakt, gevolgd door een landelijke uitrol. Hiermee is veel expertise
opgedaan, waarmee bibliotheken die nog niet begonnen zijn met Boek-
Start hun voordeel kunnen doen. Er is een instapmodel ontstaan met een
kant en klaar draaiboek, materialen en (financiële) ondersteuning.

‘Bibliotheken zijn enthousiast
over het project. Ze vinden dat
het nieuw elan heeft gegeven en
dat een “blinde vlek” eindelijk
goed is ingevuld. Want voorheen
hadden de bibliotheken weinig
oog voor de jongste kinderen.’
(Truuske Sanders, Kunst van
Lezen, in: *Bibliotheekblad* 2011/7)

2.1.a | *BoekStart voor baby's*

In oktober 2008 werd, onder regie van Cubiss, begonnen met de pilot *BoekStart voor baby's* in vijf basisbibliotheken in Noord-Brabant: Biblio-Plus, 's-Hertogenbosch, Helmond, Theek 5 (met twee locaties: Raamsdonksveer en Rijen) en Waalwijk. De looptijd van de pilot was tot april 2009. Op basis van de ervaringen van de introductie in Noord-Brabant is het *Overdrachtsdocument BoekStart* samengesteld: een leidraad aan de hand waarvan in alle provincies proeven werden gehouden. Vanaf 2010 konden alle bibliotheken *BoekStart voor baby's* invoeren: de landelijke uitrol nam een aanvang. De aansturing wat betreft aanpak en financiering van BoekStart ligt nu, voor wat betreft organisatie, ondersteuning en promotie, op landelijk niveau bij Stichting Lezen en het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken. Het BoekStartkoffertje met leesbevorderende inhoud, een extra financiering van 10 euro per bereikte baby en leesbevorderend promotiemateriaal wordt door de landelijke organisatie aangeboden. Lokaal is de bibliotheek verantwoordelijk voor implementatie, inbedding en financiering van het ontwikkelde BoekStartmodel.

Eind 2011 is *BoekStart voor baby's* door ruim 670 bibliotheekvestigingen ingevoerd, dat wil zeggen dat er een dekking is van circa 60 procent in een tijdsbestek van een kleine drie jaar. Wanneer we kijken naar de basisbibliotheken dan is BoekStart zelfs in meer dan 70 procent van de basisbibliotheken in tenminste een vestiging beschikbaar. Vanuit rijksmiddelen is circa 2,5 miljoen euro geïnvesteerd in aankleding, collectie babyboeken en koffertjes met inhoud. In nauwe samenwerking met een enthousiast team van vijftien BoekStartcoördinatoren van de PSO's en G4 (Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht) hebben Stichting Lezen en het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken een lacune in het bibliotheekaanbod succesvol gevuld.

2.1.b | *BoekStart in de kinderopvang*

BoekStart in de kinderopvang is een uitbreiding van *BoekStart voor baby's*. De kinderopvang is een van de samenwerkingspartners van *BoekStart voor baby's*. De kinderopvang ontvangt BoekStartkoffers om te gebruiken op de babygroepen en om aan de ouders te laten zien. Vanuit de kinderopvang bestaat – onder meer door de wet OKE (zie hiervoor hoofdstuk 4.3) – een vraag naar en behoefte aan een educatieve invulling, zoals het structureren van voorlezen en leesbevorderende activiteiten, waarop de bibliotheek inspeelt. Een aanbod vanuit de bibliotheek aan de kinderopvang is niet nieuw. Het vernieuwende is hier de gestructureerde aanpak op meerdere terreinen tegelijk. De bibliotheken maken afspraken met de

kinderopvanginstellingen en leggen die vast. Een dergelijke intensieve aanpak heeft positief effect op het voorleesklimaat binnen het kinderdagverblijf en de peuterspeelzaal. BoekStart heeft een herkenbare en krachtige uitstraling waardoor het zich uitstekend leent om de kinderopvang bekend te maken met leesbevordering vanuit de bibliotheek. Doelstelling van het programma *BoekStart in de kinderopvang* is om kinderen in de leeftijd van 0–4 jaar via de kinderopvang intensief met boeken en het lezen daarvan in aanraking te brengen door hen te binden aan de plaatselijke Openbare Bibliotheek. Om deze doelstelling te bereiken dient er gewerkt te worden aan een aantal subdoelen, zowel vanuit de bibliotheek als vanuit de kinderopvang. Zie hiervoor bijlage 3: ‘Subdoelen bibliotheek en kinderopvang’.

De subdoelen van de kinderopvang hangen nauw samen met die van de bibliotheek en worden bereikt onder leiding van en in nauwe samenwerking met de bibliotheek. Voortvloeiend uit algemeen doel en subdoelen, wordt er voor wat betreft *BoekStart in de kinderopvang* een goed resultaat bereikt wanneer er binnen de kinderopvang een rijke en stimulerende leesomgeving is gecreëerd, wanneer de deskundigheid van pedagogisch medewerkers is verhoogd, wanneer er thuis meer wordt voorgelezen (verhoging ouderbetrokkenheid), wanneer er een structureel Voorleesplan tot stand is gebracht, deskundige bibliothecarissen betrokken zijn, er meer kinderen in de leeftijd van 0-4 jaar lid geworden zijn van de bibliotheek en zowel kinderopvang als bibliotheek deel uitmaken van een (leesbevorderings)netwerk.

2.2 | Infrastructuur

Op basis van de pilotfase in 2009 en de opgedane ervaringen tijdens de landelijke uitrol in 2010 is een zogenaamde infrastructuur neergezet waarmee een basisbibliotheek, in samenwerking met de BoekStartcoördinator van de PSO of de G4, in staat is binnen drie maanden een Boek-

Startaanpak op te zetten in haar werkgebied. Voor een soepele aanvraag is er via de website van BoekStart een standaardprojectplan beschikbaar dat de basisbibliotheek met de PSO of G4 opstelt en dat door de BoekStartcoördinator van de PSO/G4 bij de landelijke organisatie kan worden ingediend. Na ontvangst met het bijbehorende ingevulde begrotings- en subsidieformulier, verleent de landelijke BoekStartorganisatie goedkeuring door middel van een toekenningsbrief, waarna levering van het benodigde aantal koffertjes en materialen volgt en het gereserveerde bedrag wordt overgemaakt. Drie maanden na ontvangst van de toekenningsbrief door de betreffende bibliotheek wordt gestart met het uitdelen van de eerste koffertjes. Vervolgens hebben de BoekStartcoördinatoren tweemaal per jaar overleg met de landelijke organisatie over de voortgang.

2.2.a | Financiële middelen

Na de proeffase is in 2010 en 2011 voor de landelijke uitrol van BoekStart binnen het budget van Kunst van Lezen geld vrijgemaakt voor levering van het BoekStartpakket (de koffertjes met inhoud) en een startbedrag per bereikte baby. Daarnaast ontvangt een bibliotheek per deelnemende vestiging (promotie)materialen, ook voor het consultatiebureau, en 500 euro voor de inrichting van de BoekStarthoek. Door scherpe onderhandelingen en efficiënt inkopen komt de prijs van koffertje plus inhoud en promotiematerialen op ongeveer 10 euro, betaald door de landelijke organisatie. De bibliotheek krijgt voor maximaal 50 procent van de geboorten in het werkgebied gratis koffertjes met inhoud en promotiematerialen, gezien het gewenste en verwachte bereik van 50 procent van het aantal baby's. Naast het koffertje en materialen en het bedrag voor de inrichting, krijgt de basisbibliotheek aanvullend een bedrag van 10 euro per te bereiken baby (met een maximum van 50 procent van het aantal geboorten) in het werkgebied van de vestiging waar BoekStart wordt ingevoerd. Dit bedrag is voor de presentatie op het consultatiebureau, scholing van bibliotheekmedewerkers, een startcollectie babyboekjes van minimaal tweehonderd titels (ook een aantal op het consultatiebureau) en de lokale en provinciale begeleiding.

Het is de bedoeling en wenselijk dat, in samenspraak met gemeente en provincie, werkzaamheden in het kader van BoekStart in bibliotheekbeleid wordt geborgd, zodat het programma blijvend ingebed en gefinancierd kan worden.

2.2.b | Handreikingen en (materiële) ondersteuning

Om de invoering van BoekStart te vergemakkelijken en het programma vervolgens soepel te laten verlopen is een aantal handreikingen beschikbaar, ontwikkeld en aangeboden door de landelijke stuurgroep BoekStart. Hierboven zijn het standaardprojectplan en het begrotings- en subsidieformulier al genoemd. Deze zijn te verkrijgen via een afgeschermd gedeelte van de website van BoekStart, dat toegankelijk is voor de BoekStartcoördinatoren van de PSO's/G4. Zij verstrekken de documenten aan de basisbibliotheeken (zie bijlage 4: 'Documenten afgeschermd gedeelte van de website').

Een bibliotheek die met BoekStart begint krijgt de beschikking over de volgende middelen. Deze worden ook ingezet en benut door bibliotheken waar BoekStart al is ingevoerd.

Basisdocument

Het *Basisdocument BoekStart* is een leidraad voor uitvoering van het programma BoekStart met informatie over de inhoud, achtergronden, doelstellingen en wijze van aanpak in de bibliotheek.

Overdrachtdocument

Het *Overdrachtdocument BoekStart in de kinderopvang* is een leidraad voor uitvoering van het programma *BoekStart in de kinderopvang* met informatie over de inhoud, achtergronden, doelstellingen en wijze van aanpak vanuit de bibliotheek. Op basis hiervan wordt in 2012 het *Basisdocument BoekStart in de kinderopvang* samengesteld.

Deskundigheidsbevordering

Om deskundigheidsbevordering van bibliotheekmedewerkers te bewerkstelligen is er een opleidingstraject ontwikkeld.

Voor *BoekStart voor baby's* zijn er drie trainingen. Voor bibliotheken die met BoekStart beginnen is er de *Training BoekStart* die de deelnemende bibliotheekmedewerkers enthousiasmeert, motiveert en kennis en inzicht biedt op het gebied van leesbevordering bij baby's en dreumesen. Bij de training hoort een dvd met filmfragmenten. Voor BoekStartcoördinatoren is er de module *Train-de-trainer*. Hiermee wordt bereikt dat de coördinatoren in hun eigen werkgebied de bibliothecarissen kunnen trainen. Dan is er nog een verdiepingstraining *Organiseren groepsbezoeken van ouders met baby's*, bedoeld voor bibliothecarissen die betrokken zijn bij de uitvoering van onder meer ouder/kindbijeenkomsten.

Voor *BoekStart in de kinderopvang* zijn er eveneens drie trainingen ontwikkeld. De scholing *Train-de-trainer* is er voor jeugdspecialisten binnen de bibliotheek. Onderdelen die aan bod komen zijn interactief voorlezen, leesplezier en activiteiten rond prentenboeken. Met deze scholing kunnen zij bibliotheekmedewerkers coachen, die op hun beurt de training *Interactief voorlezen* geven aan pedagogisch medewerkers met tips en handvatten voor de juiste aanpak van voorlezen in baby-, dreumes- en peutergroepen. De training *Voorleescoördinator* leidt in alle deelnemende kinderdagverblijven een voorleescoördinator op, met ook aandacht voor digitale prentenboeken en met als belangrijk onderdeel het maken van een Voorleesplan. De voorleescoördinatoren nemen met de specialisten jeugd van de bibliotheek deel aan de (leesbevorderings)netwerken. Daarnaast is er de niet speciaal voor BoekStart, maar voor Kunst van Lezen wel relevante, *Training Netwerken*. Ook hier is er een *Train-de-trainer* voor PSO-medewerkers om de cursus in hun eigen provincie te kunnen geven. Zij moeten daartoe ook de op bibliotheekmedewerkers gerichte cursus *Netwerken in een Lokaal Leesbevorderingsnetwerk 0-4 jaar* volgen, die voor BoekStart van belang is. Na deelname hebben de cursisten de kennis, tools en vaardigheden om de bibliotheek zowel binnen de eigen organisatie als binnen het (externe) lokale netwerk te positioneren als een professionele en onmisbare organisatie op het gebied van leesbevordering.

Materialen

Landelijk zijn er diverse materialen ontwikkeld, die ingezet kunnen worden in de bibliotheek, op het consultatiebureau en in de kinderopvang voor het verstrekken van leesbevorderende informatie en ter promotie van BoekStart. Bovendien geven deze materialen BoekStart een eendui-

dige, krachtige uitstraling. De materialen zijn te bestellen via het afgeschermdede gedeelte op de website van BoekStart of verkrijgbaar via Buro Extern te Alkmaar. Het BoekStartpakket bestaat uit een rood koffertje met BoekStartlogo, twee boekjes (waarvan een met muziek-cd) met wisselende titels, een folder en een boekenlegger. Het koffertje met inhoud wordt gratis uitgereikt aan ouders die hun baby lid maken van de bibliotheek.

Elke bibliotheek die met BoekStart start ontvangt vier BoekStartbanieren, drie dvd's met de BoekStartfilm, tien posters, vijftig informatiefolders voor ouders, vijftig ouderbrochures, vijftig brochures voor professionals en BoekStartwaardebonnen, voor bij de driemaandenbrieven die door de gemeente worden verstuurd.

Vervolgbestellingen van koffertjes en materialen kunnen eenvoudig gedaan worden via het afgeschermdede gedeelte op de website van BoekStart. De koffertjes met inhoud zijn gratis bij te bestellen; voor de overige materialen wordt een klein bedrag aan handling- en verzendkosten in rekening gebracht.

BoekStartEnVerder

Viermaal per jaar verschijnt de brochure BoekStartEnVerder, tweemaal voor ouders en tweemaal voor professionals. Hierin zijn naast de nieuwste uitgaven voor kinderen van 0-4 jaar, (voorlees)tips te vinden, leesbevorderende nieuwtjes en links naar relevante websites. In de brochure voor professionals staan bovendien drie Boekideeën om praktisch met boeken in een groep(je) kinderen aan de slag te gaan. Uit de brochures kan inspiratie opgedaan worden met als doel ouders met hun jonge kinderen in de bibliotheek te ontvangen en daadwerkelijk iets te bieden, en om de kinderopvang in het werkgebied adequaat te informeren over het boekenaanbod en de praktische mogelijkheden. BoekStartEnVerder wordt via alle bibliotheken verspreid, dus ook via bibliotheken die niet deelnemen aan BoekStart.

Inrichting babyhoek

In het *Basisdocument BoekStart* is een *Inspiratiegids Inrichting* opgenomen met een overzicht van leveranciers en materialen die verkend zijn door de Brabantse pilotbibliotheken in hun zoektocht naar de juiste inrichting voor hun babyhoek. Ook zijn er voorbeelden en een bestellijst te vinden via het afgeschermd gedeelte op de website van BoekStart.

Perstoolkit

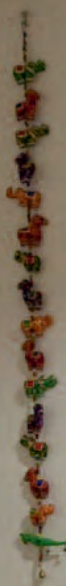
De perstoolkit bevat communicatiemiddelen voor bibliotheken om de lokale en regionale media te benaderen: een pershandleiding, informatie over Kunst van Lezen en BoekStart, de kernboodschappen en een concept persbericht. De perstoolkit is als bijlage te vinden in het *Basisdocument BoekStart* en via het afgeschermd gedeelte op de website van BoekStart.

Bestellijsten Babyboekjes NBD/Biblion

De vereiste collectie babyboekjes is eenvoudig samen te stellen en te bestellen via de thema-aanbieding van NBD/Biblion. De basislijst wordt van tijd tot tijd nagekeken op verkrijgbaarheid en aangevuld met nieuwe titels.

Voorleesplein

Voorleesplein, onderdeel van Leesplein.nl, biedt inhoudelijke ondersteuning. De themalijsten Babyboekjes (0–1,5 jaar: 120 titels), Dreuemesboeken (1,5–2,5 jaar: 50 titels) en Peuterboeken (2,5–4 jaar: 50 titels) geven een gewogen selectie van klassieke, recente en veelgevraagde titels. Daarnaast zijn er themalijsten rond onderwerpen waarnaar binnen de kinderopvang veel vraag bestaat. De lijsten worden regelmatig herzien en aangevuld. Ook geeft Voorleesplein BoekStartNieuws, een tweewekelijkse BoekStart-Leestip en een maandelijks BoekActief met praktische tips om met een bepaald boek in een groep(je) kinderen praktisch aan de slag te gaan. ■

'Belangrijke voorwaarde is dat deelnemers aan het netwerk intern gevoed worden en dat intern duidelijk is waarom je deelneemt, wat je kunt halen en brengen. Zo ontstaan er kruisverbanden die elkaar kunnen versterken. Deelname aan een netwerk moet vastgelegd worden in het beleidsplan en zou gefaciliteerd moeten worden, wellicht moet je het zelfs oormerken. Want een structureel netwerk opbouwen kost tijd, je zult eerst moeten investeren en moeten accepteren dat concrete resultaten niet meteen zichtbaar en meetbaar zijn.'

(Liesbeth Vogelaar, directeur Bibliocenter, in: Werken aan netwerken)

3 | STRATEGISCH NETWERKEN

Het programma BoekStart wordt uitgevoerd in een samenwerkingsverband tussen bibliotheek, gemeente, consultatiebureau en kinderopvang. In nauw overleg met deze partijen wordt richting gegeven aan de manier waarop ouders en hun jonge kinderen benaderd worden. De bibliotheek heeft hierin een actieve, initiërende rol: netwerken is een kwestie van doen. Door diversiteit binnen de werkgebieden, verschillen in beginsituaties en randvoorwaarden van de bibliotheekorganisaties zal elk leesbevorderingsnetwerk er anders uitzien en georganiseerd zijn. De rol van de directeur, het hebben van een visie op leesbevordering voor jonge kinderen en een op elkaar afgestemde interne organisatie zijn van essentieel belang voor het met succes kunnen realiseren en handhaven van netwerken. Het kunnen vertellen van een verhaal, gestuurd door visie en beleid, daar komt het op aan.

Met het vormen van strategische lokale netwerken wordt voorzien in een bestuurlijk fundament voor intensievere samenwerking tussen bibliotheek, kinderopvang en jeugdgezondheidszorg. De bibliotheekdirectie gaat het gesprek aan met directies van deze partijen. Het doel is de

structurele borging van leesbevordering in beleid om kinderen meer te laten lezen. Niet alleen in het beleid van de bibliotheek, maar ook in het beleid van alle participerende instellingen. Binnen de bibliotheek wordt het voor de beleidsmatige en uitvoerende laag eenvoudiger om in hun netwerken tot zaken te komen wanneer leesbevordering gemeentebreed beleidsmatig structureel geborgd is. Het opzetten en onderhouden van een strategisch netwerk door de bibliotheekdirectie is voorwaarde voor langdurig succes van BoekStart. De verschillende partijen moeten overtuigd worden van de maatschappelijk toegevoegde waarde van de bibliotheek op het terrein van leesbevordering voor jonge kinderen en daarmee op succes in hun latere schoolloopbaan en verdere leven. BoekStart geeft hierbij als concreet programma voldoende aanknopingspunten.

3.1 | Lagenstructuur

Een (regie)rol in een netwerk kan door de bibliotheek alleen worden vervuld wanneer de verschillende geledingen binnen een bibliotheek optimaal samenwerken en regelmatig afstemmen. Voor aansturing van het leesbevorderingsnetwerk is draagvlak binnen de gehele organisatie nodig. Structureel intern overleg tussen management, beleidsmedewerkers en domeinspecialisten is noodzakelijk voor het succesvol functioneren van de bibliotheek in externe netwerken.

In de externe contacten is een bewustzijn van de positie en de rol van de bibliotheek van cruciaal belang. Men dient goed op de hoogte te zijn van ieders samenwerkingspartners. Door deze contacten naast elkaar te leggen, kan afgestemd worden wie op welk niveau contacten onderhoudt en kan een verdeling per doelgroep gemaakt worden: alle contacten op het gebied van LEA, VVE, jeugdgezondheidszorg et cetera.

Voor extern netwerken van de bibliotheek kunnen drie niveaus worden onderscheiden:

Het opzetten en onderhouden van een strategisch netwerk door de bibliotheek - directie is voorwaarde voor langdurig succes van BoekStart.

De verbinding tussen de drie niveaus is essentieel en moet dan ook steeds worden gemaakt en onderhouden in de vorm van interne structurele overlegmomenten.

Op strategisch netwerkniveau nemen de directies van bibliotheken het voortouw om partijen te binden aan leesbevordering. Bijvoorbeeld door dit prominent op de agenda te zetten bij beleidsoverleggen, zoals de LEA (zie hiervoor hoofdstuk 4). Voor leesbevordering bij de jongste doelgroep bestaat er vanuit de bibliotheekdirectie contact met wethouders en raadsleden, en directies van kinderopvang en consultatiebureau. Vanuit de strategische laag is er eveneens contact met de provinciale (PSO) en landelijke organisatie (Stichting Lezen/SIOB). Deze koppelen de informatie terug binnen hun eigen provinciale en landelijke netwerken.

Op beleidsmatig niveau worden strategische beleidsbeslissingen uitgewerkt tot een plan van aanpak om gewenste activiteiten structureel te organiseren. Het middenkader werkt dit uit met de partners die binnen de doelstellingen op hetzelfde niveau opereren en met de gemeentelijke overheid. Voor BoekStart zijn dit bijvoorbeeld de educatie- of domeinspecialist met de verantwoordelijke op een kinderdagverblijf of peuterspeelzaal, de verantwoordelijke van de plaatselijke jeugdgezondheidszorg en de beleidsambtenaar.

In het uitvoerend netwerk werken mensen samen die daadwerkelijk in verbinding staan met ouders en hun jonge kinderen: de bibliotheekmedewerker of domeinspecialist met de gemeenteambtenaar, de pedagogisch medewerker binnen een kinderdagverblijf of peuterspeelzaal en de jeugdverpleegkundige op het consultatiebureau.

Elk niveau heeft zijn eigen verantwoordelijkheid. De op bestuurlijk niveau afgesproken doelstellingen bewerkstelligen een kwalitatief goed aanbod van de bibliotheek, waarvoor uitvoerende leesbevorderingsnetwerken zorg dragen. De verbinding tussen de drie niveaus is echter essentieel en moet dan ook steeds worden gemaakt en onderhouden in de vorm van interne structurele overlegmomenten. In de uitvoering lopen medewerkers vaak tegen problemen aan die op dat niveau niet zijn op te lossen. Het bestuurlijk netwerk moet dit tijdig teruggekoppeld krijgen, zodat kan worden ingegrepen: het bestuurlijke en uitvoerende niveau zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

De Kunst van Lezen brochure *Werken aan netwerken* biedt, naast theorie, een strategie voor bibliotheek en leesbevordering. Het biedt ook enkele praktische instrumenten om het opstarten van een netwerk te ondersteunen of te vereenvoudigen. De brochure is te bestellen via info@kunstvanlezen.nl of te downloaden via www.kunstvanlezen.nl.

3.2 | Werken aan netwerken

Na het bepalen en ontwikkelen van een heldere en inhoudelijke visie op samenwerking in leesbevordering inzake de voorschoolse periode kan er initiatief worden genomen het netwerk tot stand te brengen. De eerste stap die de bibliotheek als trekker van het leesbevorderingsnetwerk moet zetten, is het bij elkaar brengen van potentiële deelnemers en hen enthousiasmeren voor een gezamenlijke aanpak. Belangrijk is dat de door de bibliotheek te bereiken doelen de partijen inspireren en een gezamenlijke richting geven. Het is zaak het nut van lezen met heel jonge kinderen vol overtuiging en met veel enthousiasme over te brengen. Houd er

rekening mee dat anderen misschien moeten wennen aan het idee dat boeken aan baby's zeer wel besteed zijn. Leg het verband tussen leesbevordering, taalontwikkeling en preventie laaggeletterdheid, benadruk het belang van een doorgaande lees- en leerlijn en houd onderzoeksresultaten paraat om het verhaal te onderbouwen (zie hiervoor hoofdstuk 6).

Voortbouwen op bestaande overlegstructuren en netwerken is zeker raadzaam. Wellicht bestaan er tussen of binnen de verschillende sectoren al netwerken, zoals overlegstructuren binnen de gemeente (LEA-overleg), voorschoolse partijen (netwerken gericht op VVE-beleid) en de gezondheidsorganisatie. Maak gebruik van deze ingangen (zie hiervoor hoofdstuk 4).

Voor het creëren, uitbreiden of behouden van (politiek) draagvlak is het van essentieel belang om feitelijke uitkomsten te kunnen presenteren en terugkoppelen. Daarmee worden de resultaten en effecten duidelijk gemaakt. Het biedt ook mogelijkheden om het rendement van BoekStart te vergelijken met en/of te integreren in andere voorschoolse leesbevorderingsprogramma's en inzicht te krijgen in wat er lokaal werkt en wat niet.

De Kunst van Lezen brochure *Het plezier in lezen staat voorop* biedt een praktische handleiding voor de organisatie van leesbevorderingsnetwerken. De brochure is te bestellen via info@kunstvanlezen.nl of te downloaden via www.kunstvanlezen.nl.

INTERVIEW

BOEKSTART: HET TOT STAND BRENGEN VAN NETWERKEN

Jacqueline Mug (directeur Bibliotheek Hoogezand en Bibliotheek Slochteren)

Bibliotheek Hoogezand was met *Boekenpret* en *Digipret* al actief voor jonge kinderen. Ook bestaat er een actieve, goede relatie met de samenwerkingspartners als de gezondheidszorg, kinderopvang en de gemeente.

Wat is de doelstelling van een leesbevorderingsnetwerk?

‘Het gaat om het belang van een gestructureerde aanpak van lezen en leesbevordering, en dat partners dit belang onderschrijven. Het is daarbij zaak uit te gaan van een bindend element. Op dit moment is taalontwikkeling heel actueel. Het is een speerpunt, ook in de landelijke politiek. Taal en lezen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Dat is het bindende element voor de verschillende partners in het leesbevorderingsnetwerk.’

Welke speciale rol vervult de bibliotheek hierin?

‘Een hele belangrijke! De bibliotheek heeft een voortrekkersrol en voert de regie. Wij moeten het oppakken, anders gaat het niet lopen. Daarbij moet je kijken waar partners behoefte aan hebben, je oriënteren waar hun interesses liggen en daaraan een nieuwe impuls geven. Bij iedereen leeft de vraag: “Wat kan ik eraan hebben?”. Het gaat erom kennis en ervaring met elkaar te delen. Een andere belangrijke rol van de bibliotheek is het aanvragen en verkrijgen van subsidie en dus weten wat de mogelijkheden daartoe zijn.’

Op welke manier kreeg u uw collega's mee?

‘Belangrijk is dat je weet waar je gezamenlijk voor staat. Gelukkig heb ik

hele enthousiaste en creatieve collega's! Zij zijn steeds vernieuwend bezig en zorgen er op die manier voor dat het interessant blijft. Hierbij is een duidelijke rolverdeling ook van belang.'

Wat is de eerste stap die de bibliotheek als trekker van het leesbevorderingsnetwerk voor jonge kinderen moet zetten?

'Allereerst moet je de politiek mee zien te krijgen. Het was aanvankelijk heel moeilijk de gemeente ervan te overtuigen dat je zo vroeg mogelijk met lezen moet beginnen. Voordat je gezamenlijk aan de gang kunt, gaat het er om de juiste visie "in het hoofd te krijgen". Gelukkig is dit nu met allerlei onderzoeksresultaten te onderbouwen. De jeugdgezondheidszorg was heel gemakkelijk mee te krijgen. Die was al goed op de hoogte van het belang van taalontwikkeling bij heel jonge kinderen, dat is een van hun aandachtspunten. De bibliotheek geeft advies, het consultatiebureau sluit daarop aan. We vullen elkaar goed aan. Zo werken de consultatiebureaus mee aan de ouderbijeenkomsten.'

Hoe heeft het leesbevorderingsnetwerk een zo groot mogelijke kans van slagen?

'Kom altijd je afspraken goed na en doe wat je zegt. Goed luisteren is belangrijk en je flexibel opstellen, zeker als je te maken hebt met verschillende partners met ieder hun eigen achtergrond. Je moet zelf enthousiast blijven en vernieuwend bezig zijn, actief bekijken hoe iedereen betrokken kan blijven. Je doet dat met het hele team, met goede collega's zoals hier krijg je het samen voor elkaar. Haak bij tegenslag niet te snel af, houd het hogere belang voor ogen.'

Biblionet Groningen heeft door te werken met clusters een andere organisatievorm dan de meeste PSO's. Wat heeft dit voor consequenties voor het netwerk?

'Biblionet Groningen heeft als provinciale organisatie een beleidsplan ontwikkeld, dat vertaald wordt naar de beleidsplannen van de acht lokale clusters. Daarbij zoeken de clusters naar gezamenlijkheid, waar lokaal op afgestemd wordt. Elk cluster heeft een educatiespecialist naast de educatieve dienst van de serviceorganisatie. Hiermee wordt een provinciaal ontwikkelingsteam gevormd, dat zich bezighoudt met de inhoud, en adviezen uitbrengt aan het netwerkoeverleg bestaande uit de Raad van bestuur en de clustermanagers. BoekStart is geborgd in het provinciaal beleid. De clustermanagers en de educatiespecialist bekijken hoe BoekStart in de bibliotheken geïntegreerd kan worden. *Lezers in het web* is bij ons het lokale leesbevorderingsnetwerk, waarin BoekStart een plaats gekregen heeft. Bij dit alles is het van belang dat de afstand niet te groot wordt. Kleinschaligheid werkt veel beter. Een voorbeeld daarvan is Slochteren, een gemeente die we erbij gekregen hebben. Daar worden de ouderbijeenkomsten heel goed bezocht, omdat de ouders persoonlijk worden aangeschreven door de wijkverpleegkundige. In Hoogezand is het anoniemer, waardoor het vrijblijvender is.'

Er bestond al een netwerk rond Boekenpret en Digipret. Heeft u daar gebruik van kunnen maken?

'Jazeker. Door goede contacten met beleidsmedewerkers of directies van scholen, heb je je ingangen. Vrijblijvend ergens binnenkomen werkt niet echt. Kijk hoe je insteekt en wie je waar op af stuurt.'

Hoe hebt u binnen dat netwerk verdedigd dat BoekStart een geïntegreerd onderdeel moest worden van het aanbod?

'Dat was niet ingewikkeld, behalve bij de gemeente, zoals ik al aangaf. De beleidsmedewerkers waren wel enthousiast, maar het college hield het aanvankelijk tegen, omdat ze lezen met baby's maar raar vonden. Dan moet je een ander moment afwachten om er toch weer over te beginnen. Dat had ik in eerste instantie onderschat. Omdat ik zelf zo enthousiast was, had ik er geen rekening mee gehouden dat een ander dat misschien niet is. Bereid je ook daarop voor. Als de wethouder wisselt, wat hier het geval was, kun je weer opnieuw met je lobby beginnen. Maar nu is er zelfs een BoekStarthoek op het gemeentehuis!'

In welk opzicht en hoe kan er worden aangesloten bij gemeentelijke doelstellingen?

'BoekStart past heel goed binnen het landelijke VVE-beleid en binnen het VVE-beleid van de gemeente. En binnen het jeugdbeleid, waaraan ook gemeentelijke gelden verbonden zijn. We hebben er jaren aan gewerkt om leesbevordering in het jeugdbeleid te krijgen. Met de bezuinigingen is het extra van belang goed en frequent contact te hebben met wethouders en beleidsmedewerkers binnen de gemeente. Weet wat er aan komt aan nieuwe ontwikkelingen, zoals een peuterspeelzaal die opgaat in een basisschool. Het is goed daarop te anticiperen en het beleid aan te passen.'

Heeft BoekStart de bibliotheek iets opgeleverd?

'Veel! BoekStart was een eyeopener voor de meesten van ons. Hiervoor wist ik zelf ook niet dat lezen en bezig zijn met boekjes zo belangrijk is voor baby's. BoekStart brengt ook die bewustwording bij de ouders teweeg. Daar werken wij hard aan. Laat je daarbij niet afleiden. Houd voor ogen wat je wilt en voor wie je het doet.' ■

3.3 | Borgen in beleid

In een succesvol functionerend netwerk herkennen de partners hun eigen ambities in de gezamenlijke ambities; andersom is het ook van belang dat de gezamenlijke ambities expliciet terugkomen in de beleidsplannen van de partners. BoekStart vormt het begin van de doorgaande leeslijn: er kan ingespeeld worden op het belang van taalontwikkeling en preventie laaggeletterdheid, ook en juist bij heel jonge kinderen. Alle mogelijke partners zien niet alleen het belang hiervan in, in vele gevallen is ook hun beleid erop gericht. Dit betekent een gezamenlijke ambitie, de basis van het leesbevorderingsnetwerk.

Door het vastleggen van de ambities, verantwoordelijkheden en taakverdeling krijgt het netwerk een formele status en wordt het geborgd. Door op basis hiervan afspraken te maken kunnen mensen en middelen vrijgemaakt en ingezet worden. Wanneer leesbevordering binnen de bibliotheek in beleid is omschreven en vastgelegd zijn de formele kaders opgesteld, van waaruit daadwerkelijk aan de slag kan worden gegaan. Door deze werkwijze is de borging van het leesbevorderingsbeleid binnen de bibliotheekorganisatie gegarandeerd. Ook in het beleid van de partners zou leesbevordering of ten minste taalontwikkeling geborgd moeten worden. Dan kan er geopereerd worden vanuit een stevige, structurele basis, die houvast biedt en waarop men zich kan beroepen.

'In tijden van
bezuiniging is het van
cruciaal belang een
nieuwe doelgroep te
interesseren voor de
bibliotheek.'

INTERVIEW

BOEKSTART: HET BELANG VAN BORGEN IN BELEID

Hans van Velzen (directeur Openbare Bibliotheek Amsterdam)

In Amsterdam werd BoekStart aanvankelijk als proef uitgevoerd in twee stadsdelen: Noord en West. In het najaar van 2011 wordt BoekStart gemeentebreed ingezet.

Waarom hebt u besloten BoekStart stadsbreed uit te rollen?

'Met de proeven in de stadsdelen Noord en West zijn positieve ervaringen opgedaan. Voor de bibliotheek zelf bleek dat uit de enthousiaste reacties van leden. Het sprak jonge kinderen aan, maar ook de ouders. Ook de politiek ondersteunde het project, men zag het als een goed initiatief dat aansloeg. BoekStart betekent voor de OBA een goed product om mee naar buiten te komen.'

Hoe werd dat door de filialen ontvangen, juist in deze tijden van bezuiniging?

'Dit jaar is de subsidie nog beschikbaar en worden eenmalige kosten, bijvoorbeeld voor de inrichting van de babyhoek, vergoed. Het was raadzaam daar nog gebruik van te maken, daarvan hoefden we de vestigingen niet te overtuigen.* Daarbij is het juist in tijden van bezuiniging van cruciaal belang een nieuwe doelgroep te interesseren voor de bibliotheek.'

* Dit werd uitgesproken voordat bekend werd dat er voor de periode 2012-2015 een vervolg komt op Kunst van Lezen.

Betekent dit dat BoekStart wordt geborgd in het beleid van de bibliotheek?

'Wij zien BoekStart niet als iets incidenteels, maar als structureel onderdeel van leesbevordering. De bibliotheek is er voor iedereen, van nul tot tachtig. BoekStart staat aan het begin van de doorgaande leeslijn. Het moet een vast onderdeel zijn met continuïteit. Taalvorming is ongelofelijk belangrijk, juist op heel jonge leeftijd.'

Dus leesbevordering voor de allerjongsten zou regulier beleid moeten zijn?

'Ja. Er komen hier al veel jonge kinderen in de bibliotheek. Dat vraagt om een structureel aanbod. Het werkt vaak meerdere kanten op. Wij hebben hier bijvoorbeeld *Storytelling* voor expats. Dan worden er verhalen in het Engels aan kinderen voorgelezen. Maar dat heeft ook een ontmoetingsfunctie. Ouders komen elkaar tegen, we kleden het aan, presenteren een koekje. Zo wordt lezen als leuk ervaren. Net als bij BoekStart worden de ouders erbij betrokken en leren zo de bibliotheek kennen. Ook de allochtone ouders. Zij kennen dat van huis uit. In veel culturen heeft de bibliotheek een belangrijke functie die wij ondersteunen. Door leesbevordering voor de jongsten in het beleid op te nemen, bereik je ook de ouders: een dubbelvangst.'

Zien partners (gemeente, consultatiebureau, kinderopvang) BoekStart vooral als iets van de bibliotheek?

'Partners zien het als ons initiatief. Een goed initiatief, met kwaliteit en mooie materialen, waardoor zij bereid zijn er aan mee te werken en dat ook graag doen. Aansturing door de bibliotheek blijft echter belangrijk, dat moet je actief blijven doen.'

Is daarbij gebruik te maken van gezamenlijke ambities?

'De insteek van onze partners, de gemeente en jeugdgezondheidszorg, is voorkomen of bestrijden van taalachterstanden. Zij zien het belang van

voorlezen voor de taalontwikkeling. Door de contacten die er door BoekStart zijn gelegd, ontstaat er ook interesse om andere acties gezamenlijk aan te pakken, zoals de Kinderboekenweek. Door het gedeelde belang is er een gezamenlijke praktische invulling, bijvoorbeeld het delen van ruimtes. Bovendien verloopt de communicatie met diverse organisaties makkelijker door de contacten met partners die door BoekStart gelegd zijn.'

Hoe kunnen deze ambities voor de verschillende partijen het best benadrukt worden?

'De bibliotheek streeft naar leesbevordering en taalontwikkeling. De gemeente is bezig met integratie, waarbij taalontwikkeling een grote rol speelt. Er is een grote groep mensen met een verborgen taalachterstand. Ook bij de jeugdgezondheidszorg is taalontwikkeling een punt van aandacht. Taalontwikkeling is een belangrijk effect van leesbevordering. Daarmee heeft de bibliotheek een waardevol instrument in handen om de diverse partijen te interesseren en voor zich te winnen.'

Is het van belang dat BoekStart ook geborgd wordt in het beleid van partners?

'Dat is een logische consequentie. De bibliotheek moet daartoe wel handvatten bieden. Belangrijk is dat de partners zich erin kunnen vinden, dat het aanspreekt en dat je kwaliteit biedt. Dat is met BoekStart zeker het geval, de materialen zien er goed uit. Benadruk als bibliotheek dat jij het programma maakt en verzorgt, zodat het gemakkelijk in het beleid van de partners meegenomen kan worden. En blijf actief. Eenmaal geborgd in beleid van de partners ontstaat er vaak een wisselwerking. Om dat beleid in te vullen, komen de andere partijen op hun beurt ook aankloppen bij de bibliotheek.'

In hoeverre is, naast het formele netwerk, het informele circuit van belang?

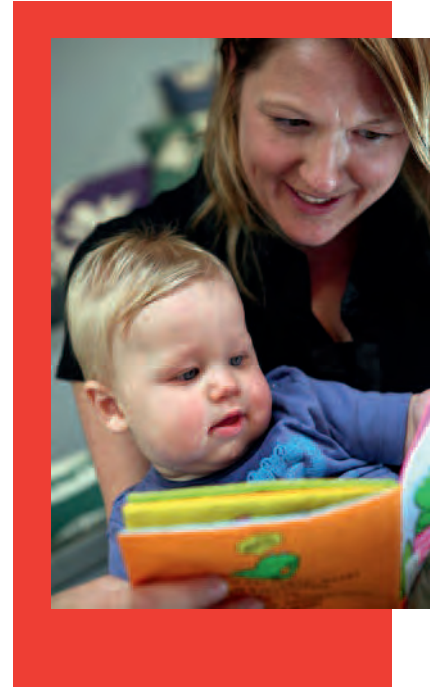
'Het informele netwerk is heel belangrijk. Dat kan op allerlei manieren tot stand komen: via via, contacten door middel van andere overlegcircuits, soms zit je samen in hetzelfde gebouw. De wethouder hier heeft zelf een jong zoontje en daardoor weer relevante contacten. Het is vaak een kwestie van vertrouwen, van open staan. Je moet elkaar wat gunnen en het samen willen doen.'

Hoe ziet het leesbevorderingsnetwerk rond BoekStart er in Amsterdam uit?

'Dat kent vier pijlers. Allereerst in de praktijk op de vestigingen zelf. Dan is er de pr met een ondersteunende functie, bijvoorbeeld het versturen van brieven. De bestuurlijke laag, de directie, moet het product goed kennen, in de gaten houden, er op attenderen en goed propageren. Dat werkt door. Eerst zaaien, rustig afwachten en dan oogsten. Ten slotte is er het netwerk met de partners, waarin de OBA zo goed mogelijk neergezet moet worden.'

Hoe wordt BoekStart gemeentebreed gelanceerd in Amsterdam?

'Dat gebeurt fasegewijs per stadsdeel. Dat zijn er zeven, plus de centrale stad en de gemeenten Diemen en Oude Amstel, dus tien in totaal. Binnenkort gaan we hiermee van start, zodat tegen het eind van het jaar heel Amsterdam meedoet. Dan zullen de kinderen overal trots met hun kofertjes rondlopen. Zo maak je cultuur en lezen mooi zichtbaar!' ■

3.4 | Continueren

Na oprichting van het netwerk is handhaving van enthousiasme, motivatie en betrokkenheid van belang ter continuering van leesbevordering voor de jongste doelgroep. Maak in het netwerkoverleg het verloop en het functioneren van de samenwerking tot onderwerp van gesprek, bij voorkeur als vast programmapunt. De behoefte aan uitwisseling en het eigen verhaal vertellen is meestal groot: geef daar de ruimte voor. Onderlinge afspraken dienen vastgelegd te worden, zodat partijen elkaar daaraan kunnen houden. De betrokken partijen moeten goed worden geïnformeerd. Aandacht besteden aan persoonlijke en professionele relaties kan de samenwerking positief beïnvloeden en zeker op langere termijn lonend zijn. In overleggen met meerdere partijen gaat het al snel over knelpunten en dat wat niet goed gaat. Maar ook van successen valt te leren. Bewust stilstaan bij wat wel goed gaat werkt bovendien motiverend.

Belangrijk om structureel politieke en financiële steun te krijgen, is vanaf het begin aandacht te geven en blijven behouden voor politiek draagvlak. Het college en de gemeenteraad moeten op de hoogte worden gehouden van de voortgang en de resultaten moeten worden teruggekoppeld. Het werkt goed om lokale politici aan het programma te koppelen en hen (mede) de eer te geven bij succes. BoekStart is een 'aaibaar' programma, waarmee menig wethouder geassocieerd wil worden. Dat levert voor alle partijen positieve aandacht op, ook in de media. Een gezamenlijke pr-strategie met een goed communicatieplan, gericht op de lokale pers en politiek, houdt de belangstelling vast.

INTERVIEW

BOEKSTART ALS MARKETINGINSTRUMENT

Theo Peeters (directeur Theek 5)

In Noord-Brabant deden vijf bibliotheekvestigingen mee aan de succesvolle BoekStartpilot. Twee daarvan, Rijen en Raamsdonksveer, vallen onder Theek 5. Sinds de aanvang van BoekStart in 2009 werden er 1.223 baby's lid van de bibliotheek (50 procent van het aantal geboorten). BoekStart is er niet meer weg te denken!

Bij het vormen van een leesbevorderend netwerk rond BoekStart is het zaak de (mogelijke) partners ervan te overtuigen dat samenwerking met de bibliotheek van groot belang is. Hoe hebt u dat aangepakt?

'Toen er sprake van was dat hier de BoekStartpilot uitgevoerd zou worden, was de coördinator jeugdbibliotheekwerk direct enthousiast, evenals het MT. Dat is het allerbelangrijkst: als organisatie een en ander onderschrijven om mensen die het uitvoeren te ondersteunen. Je krijgt mensen mee door het overbrengen van enthousiasme en een heldere uitleg van het doel. Het consultatiebureau en de gemeente wilden dan ook graag meewerken.'

Wat is uw rol hierbij geweest, dus op strategisch niveau?

'Directie en management dienen goed op de hoogte zijn van wat de bedoeling is. Binnen de eigen organisatie moet vanuit het strategisch niveau enthousiasme uitgedragen worden. Schep voorwaarden als het vrijmaken van tijd en aanwenden van financiële middelen. Belangrijk was het contact met partners als de wethouders van de deelnemende gemeenten, die enthousiast gemaakt moesten worden. Bij de start van het project werden burgemeester of wethouder uitgenodigd. Zo kun je je profileren als organisatie.'

Wat was de rol van de uitvoerende medewerkers?

'De rol van de uitvoerenden is veelzijdig. Enerzijds zijn er praktische zaken als concrete afspraken maken met bijvoorbeeld het consultatiebureau, de koffertjes rondbrengen, de inrichting aanpassen bij de locaties, collega's informeren. De mensen die omgaan met de doelgroep moeten getraind worden. Daarnaast is het van belang ook op uitvoerend niveau contacten te leggen en te netwerken.'

Hoe is te bereiken dat de verschillende partijen BoekStart zien als iets gezamenlijks en niet als iets speciaal voor de bibliotheek?

'Door vooral de maatschappelijke relevantie van de bibliotheek naar voren te brengen en niet alleen de bibliotheek te willen positioneren. Ook partners zijn gebaat bij het (toekomstige) welzijn van kinderen. Dit moet je onderbouwen, er zit een filosofie achter. Lezen is belangrijk om goed in de maatschappij te kunnen functioneren. Allerlei onderzoek toont dit aan. Ook het al veel langer lopende Bookstart in Engeland laat dat zien. Draag als bibliotheek uit dat leesbevordering vanaf de wieg van belang is om laaggeletterdheid te voorkomen. Je mag er trots op zijn dat de bibliotheek daarvoor staat, dat moet je uitstralen.'

**'Draag als bibliotheek
uit dat leesbevordering
vanaf de wieg van
belang is om laag-
geletterdheid te
voorkomen.'**

Hoe kunnen de samenwerkingspartners in de bibliotheek – en in het bijzonder in BoekStart – geïnteresseerd, enthousiast, gemotiveerd en betrokken blijven?

‘Het is belangrijk om goed te communiceren over de voortgang. Aandacht schenken aan relaties is essentieel, het zit vaak in kleine dingen zoals persoonlijk contact en niet via een briefje. Vraag bij je partners naar ervaringen, meld resultaten. Je krijgt dan een wisselwerking. Partners zijn dan eerder bereid iets voor jou te doen. Zo waren de gemeenten zonder meer bereid de brieven te versturen of een adressenbestand ter beschikking te stellen. Dat heb ik altijd erg prettig gevonden.’

Hoe ziet u BoekStart als marketinginstrument voor de bibliotheek?

‘Dat zie ik op twee manieren. Ten eerste biedt BoekStart een unieke kans om ervoor te zorgen dat mensen vanaf de geboorte bij de bibliotheek betrokken worden en ervaren dat de bibliotheek iets te bieden heeft. Eenmaal over de drempel, is het in de toekomst ook makkelijker om binnen te komen. Bovendien kunnen de gegevens van de jonge leden gebruikt worden om hen of het gezin te benaderen voor speciale acties, bijvoorbeeld rond De Nationale Voorleesdagen. Ten tweede is er het positieve effect dat ook jonge ouders, die anders zelf niet zouden zijn

gekomen, de bibliotheek worden binnengehaald. Door hen te wijzen op de mogelijkheden worden zij zelf ook vaak lid. Als volwassenen hadden zij de bibliotheek de rug toegekeerd, maar door hun jonge kinderen komen zij terug.'

Heeft BoekStart nog meer gunstige neveneffecten voor de bibliotheek?

'Dankzij BoekStart wordt er meer uitgeleend aan kinderen van 0-4 jaar. Vaak worden niet alleen de ouders lid, maar ook broertjes en zusjes. Een gunstig effect is ook de positieve publiciteit. Niet alleen bij de opening van een BoekStartvestiging, maar ook wanneer je de goede resultaten meldt. Zo draag je het succes van de bibliotheek uit.'

Wat hebt u dankzij BoekStart al bereikt?

'BoekStart heeft een strategisch, maatschappelijk effect. De contacten met de consultatiebureaus zijn steviger geworden. De mensen van de gemeente zijn meer betrokken geraakt. Ambtenaren zien dat de bibliotheek ondernemend is, wat ook helpt bij andere acties die je voor elkaar wilt krijgen. BoekStart draagt bij aan de positieve uitstraling van de bibliotheek.'

Hoe is het succes van BoekStart nog meer te vergroten?

'BoekStart is een gigantisch succes. Bij ons haalt de helft van de ouders de koffertjes op. Wat mij bezighoudt is hoe die andere helft bereikt kan worden. Ouders die enthousiast zijn kunnen er wellicht nog actiever bij betrokken worden, bijvoorbeeld bij het voorlezen. Sinds de start van de pilot bij Theek 5 zijn we twee jaar verder. Ouders merken bij hun jonge kinderen dat BoekStart effect heeft. Zij zouden als ambassadeur kunnen optreden voor andere ouders. Passie en enthousiasme, daar draait het om.' ■

3.5 | Rol van de PSO

Vanuit de strategische en beleidsmatige laag van de basisbibliotheek is er contact met de provinciale organisaties (PSO's). Deze koppelen de informatie terug binnen hun eigen provinciale netwerken of spelen de informatie door aan hun landelijke contacten. Op deze wijze komt belangrijke leesbevorderingsinformatie terecht bij landelijke organisaties als SIOB, VOB, Stichting Lezen, Sardes, Oberon, VNG, OCW, PO-Raad et cetera. Deze informatie kan aanleiding geven tot gunstige (financiële) landelijke en provinciale beleidsbeslissingen die daarna vooral op lokaal niveau worden uitgevoerd.

Een belangrijk aspect is het delen van kennis, waarin de PSO een coördinerende taak heeft. De kracht van BoekStart ligt onder meer hierin dat niet iedere bibliotheekvestiging het wiel opnieuw hoeft uit te vinden. Er kan gebruik worden gemaakt van de bevindingen van de pilotbibliotheken, zoals die in het *Overdrachtsdocument* – later *Basisdocument* – zijn vastgelegd. Omdat niet alle bibliotheken binnen een provincie tegelijk starten, valt er van de ervaringen van de koplopers te leren. Al doende is een uitwisseling waardevol, bijvoorbeeld over het organiseren van ouderbijeenkomsten. Bij het uitwisselen van deze opgedane kennis en ervaringen speelt de PSO een grote rol. Via kenniscirkels kunnen alle benodigde achtergrondinformatie, de projectplannen, verslagen van overleggen en de uitwerking van het programma door de betrokkenen worden gevolgd.

INTERVIEW

BOEKSTART: DE ROL VAN DE PSO

'De toegevoegde waarde van de PSO bij het vormen van een netwerk is het bieden van scholing en ondersteuning.'

Henk Snier (directeur Cubiss en voormalig wethouder Onderwijs in Breda)

Onder regie van Cubiss vond de pilot *BoekStart voor baby's* plaats in vijf basisbibliotheken in Noord-Brabant (september 2008 – april 2009). Op basis van de ervaringen van deze introductie werd het *Overdrachtsdocument BoekStart* samengesteld als leidraad voor de landelijke uitrol.

Wat heeft de PSO de bibliotheek te bieden als het gaat om het vormen en onderhouden van een leesbevorderend netwerk rond BoekStart?

'Een PSO als Cubiss is een bovenlokale organisatie. De bibliotheken maken zelf deel uit van een leesbevorderend netwerk rond BoekStart; Cubiss heeft daarbij een ondersteunende functie. De toegevoegde waarde van de PSO bij het vormen van een netwerk is het bieden van scholing en ondersteuning. Dat ligt vooral in een goede organisatie en in het uitwisselen van ervaring. Kennisdeling is van belang. Dat doen wij door het organiseren van werkateliers. Ook de cursus *Leesbevorderingsnetwerken* van Cubiss voor bibliotheken ligt in deze lijn. Hierin komen vaardigheden én informatie aan de orde. Er moet voorkomen worden dat elke bibliotheek opnieuw het wiel gaat uitvinden. Alle bibliotheken zijn bij de opbouw van hun netwerk met hetzelfde bezig. Met een vraag of probleem van de ene bibliotheek kan even later ook een andere bibliotheek te maken

krijgen. De PSO verzamelt de ervaringen van de afzonderlijke bibliotheken, zodat zij daarmee hun voordeel kunnen doen. De PSO is een vraagbaak en achtervang en zorgt ervoor dat de bibliotheek goed beslagen ten ijs komt bij het leggen van contacten met mogelijke partners.'

Hoe hebt u de provincie kunnen enthousiasmeren en kunnen betrekken bij BoekStart?

'BoekStart is een goed product. Er is echt over nagedacht en het heeft kwaliteit, inhoudelijk, maar ook door de mooie uitvoering, het is een compleet verhaal. Een uitstekend begin van de doorgaande leeslijn. Het zo vroeg mogelijk beginnen met leesbevordering spreekt de provincie aan vanuit maatschappelijk perspectief. Maar het goede idee en product verkopen niet zichzelf, ze moeten gepromoot worden. Wij brengen in ons contact met de provincie BoekStart steeds onder de aandacht, het wordt vaak als voorbeeldproject gebruikt in onze publicaties. Ook stimuleren wij bibliotheekdirecties te publiceren over BoekStart. We nemen het mee in onze visie op het provinciale netwerk in Noord-Brabant, zodat het wordt opgenomen in de politieke agenda voor de komende jaren.'

Hoe hebt u bereikt dat de provincie financiële middelen ter beschikking stelt?

'Dat was geen probleem. De Brabantse Netwerkbibliotheek mag een voorstel doen waar beschikbare subsidie aan besteed wordt. Omdat BoekStart is ingezet als prioriteit binnen de ruimte die er is, hadden wij geen extra middelen nodig. Ik ben er overigens wel van overtuigd dat er met dit goede product zo nodig extra middelen te krijgen zijn.'

Welk advies kunt u een bibliotheek geven voor de benadering van de gemeente?

'Heel belangrijk is je te realiseren dat DE gemeente niet bestaat. Er zijn verschillende lagen. Je hebt de wethouder, van Onderwijs en/of Cultuur, dat kunnen er dus een of twee zijn, die benaderd moet of moeten worden. De beslissingen worden genomen door de gemeenteraad en dan heb je nog te maken met ambtenaren. Elke laag vereist een specifieke benadering.'

Kunt u dit voor elke laag toelichten?

‘Een wethouder wil zich graag profileren. Met BoekStart kan hij bijvoorbeeld zijn laaggeletterdheids- of leesbevorderingsbeleid invullen. Het is belangrijk te weten waar de wethouder voor gaat, wat zijn achtergrond is, wat zijn stokpaardjes zijn om daar dan op in te haken. Oriënteer je vooraf goed, bijvoorbeeld via internet, zodat je, voordat je aan tafel komt, al een bepaalde route afgelegd hebt. Ambtenaren willen graag dat alles vlekkeloos verloopt en dat er geen problemen ontstaan. Dus bedenk hoe je een rol kunt spelen in de ondersteuning, denk mee of biedt aan bepaalde zaken op papier te zetten.

Met de gemeenteraad moet de bibliotheek een goede relatie opbouwen. Juist in deze tijd van bezuiniging, want wat betreft subsidie is de bibliotheek afhankelijk van de gemeenteraad. Het idee of product moet niet alleen verkocht worden, je moet er constant mee bezig zijn. Dat is netwerken. Actief zijn, organiseren, de gemeenteraad en andere partners uitnodigen in de bibliotheek. Zodat als je ze nodig hebt, de relatie er al is en je er makkelijker gebruik van kunt maken.’

Wat is er bij de benadering van de gemeente nog meer van belang?

‘Heel belangrijk is dat als je mensen iets laat doen, dat ze dat dan ook kunnen. Een verknald gesprek is funest, daar is lastig overheen te komen. Het moet meteen goed gaan, dus ook hier weer geldt dat een goede voorbereiding essentieel is. Stuur de juiste man of vrouw. Een wethouder verwacht iemand tegenover zich die beslissingen kan nemen, dat betekent

in veel gevallen dat de directeur zelf moet gaan. Laat je ook niet wegsturen. Soms houden ambtenaren een gesprek met de wethouder tegen. Spreek hem dan zelf aan, bijvoorbeeld in het informele circuit als een receptie of opening, of via via. Ik heb nog nooit meegemaakt dat dat geweigerd wordt. Sta open en wees alert op een goede gelegenheid.'

Hoe kan een bibliotheek bereiken dat de gemeente BoekStart (mede) subsidieert?

'Breng goed en overtuigend over dat BoekStart een goed en compleet product is. Je moet weten waar je over praat en je cijfers op orde hebben. Dat hoeft geen ellenlange presentatie te worden. Belangrijk bij netwerken is dat je echt een gesprek hebt, de interactieve relatie is de basis van het netwerk. Weet zelf zo goed mogelijk waar de subsidie vandaan gehaald kan worden en vind daarin je weg. Nu vanwege de bezuinigingen de structurele subsidie van de bibliotheek gekort wordt, kun je het ook zoeken in incidenteel geld of projectengeld. Houd in de gaten wat de cyclus is binnen de gemeente. De begrotingsbehandeling is in de meeste gevallen in het najaar. Als je dat moment mist, is het een stuk moeilijker.'

Heeft BoekStart ook Cubiss iets opgeleverd, en in welke zin?

'Voor Cubiss is het complete pakket dat BoekStart biedt van grote waarde. Cubiss wil een goede leverancier voor de bibliotheken zijn met goede producten van goede kwaliteit. En dat biedt BoekStart! Verder viel er uit BoekStart veel te leren, het heeft ons meer kennis opgeleverd over hoe je dingen aanpakt, bijvoorbeeld meer kennis over hoe je bij de Lokale Educatieve Agenda (LEA) je plek veroverd, hoe je je daar opstelt. Door deze opgedane kennis kunnen wij de bibliotheken beter adviseren.'

Wat wilt u de bibliotheken nog meegeven om belangrijke spelers in het veld te benaderen en vervolgens te winnen om een breed draagvlak voor BoekStart te creëren en te waarborgen?

'Belangrijk is een goede voorbereiding, weet wat je doet. Niet alleen inhoudelijk, maar ook qua presentatie. Dus een goede organisatie, maar ook denken over vorm en proces. Als er dan iets anders loopt of misgaat, kun je terugvallen op je vooraf bedachte structuur. Schakel de PSO in. Leer van de kennis en ervaring die wij verzameld hebben en maak daar gebruik van!' ■

BoekStart

BoekStart

BoekStart

4 | AANSLUITING OP WETTELIJK BELEID

Taalbeleid staat hoog op de politieke agenda. Volgens de Kwaliteitsagenda Primair Onderwijs, door de staatssecretaris in samenwerking met de sector opgesteld, heeft verbetering van de taalprestaties hoge prioriteit. Samenwerking met bibliotheken wordt aangeraden; bibliotheken zijn deskundig op het gebied van taalstimulerings- en leesbevorderingsprogramma's waarin aandacht is voor woordenschat, (interactief) voorlezen en leesplezier. BoekStart geeft binnen het landelijke programma Kunst van Lezen dit leesbevorderingsbeleid een extra impuls.

4.1 | Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE)*

In Nederland is de rijksoverheid vanaf 2000 bezig met het opzetten en uitvoeren van Voor- en Vroegschoolse Educatie. Dit is de verzamelnaam voor de methodische en systematische aanpak van de ontwikkeling van jonge kinderen in de breedste zin van het woord. Het gaat om het vergroten van de woordenschat, het stimuleren van ontluikende geletterdheid en om het ontwikkelen van motorische en communicatieve vaardigheden. Maar ook om verder liggende doelen, zoals goed functioneren op school en in de maatschappij (wereldkennis), en het voorkomen van sociaal gedrag en jeugdcriminaliteit. Veel kinderen verwerven kennis en vaardigheden in de voorschoolse periode door spel, via alledaagse gesprekken en door het leesklimaat thuis. Kinderen in achterstandssituaties hebben echter helaas veel minder van dit soort informele leerervaringen. Ondersteuning van VVE is een van de speerpunten van de bibliotheek. Gezien hun ervaring met samenwerking met peuterspeelzalen, nemen bibliotheken voor wat betreft taal- en leesbevorderingsprogramma's vaak deel aan netwerken voor VVE. Deze samenwerking wordt in het kader van BoekStart in steeds meer gemeenten uitgebouwd naar consultatiebureaus en kinderopvanginstellingen.

VVE werd opgezet als doelgroepenbeleid voor kinderen met een hoog risico op taalachterstand om hen vroegtijdig te ondersteunen. Deze risicokinderen krijgen in het onderwijs 'een gewicht' toegekend, gebaseerd op opleidingsniveau van de ouders. De gemeente is verantwoordelijk voor de doelgroepbepaling. Zij ontvangt de middelen om deze kinderen te ondersteunen en mag een ruimere definitie hanteren dan het gewicht alleen. Ook het consultatiebureau – waar de ouders en kinderen gezien worden – speelt een rol in het signaleren en actief doorverwijzen van doelgroepkinderen. Op het consultatiebureau kan bijvoorbeeld geconstateerd worden dat een kind een taalachterstand heeft en dat er thuis weinig wordt voorgelezen. Inmiddels is er echter sprake van enige verruiming van de doelgroep, waardoor ook niet-doelgroepkinderen van de educatieve programma's profiteren. Dit komt omdat VVE nu ook wordt ingezet in de kinderopvang, waarmee een breder publiek bereikt wordt. Bovendien bestaat er een voorkeur voor heterogene groepen, dus geen plaatsing van alle doelgroepkinderen bij elkaar.

Ondersteuning van
VVE is een van de
speerpunten van de
bibliotheek.

* Deze paragraaf is gebaseerd op Vversterk 2010.

Van overheidswege zijn er afspraken gemaakt dat in 2011 alle kinderen met een risico op taalachterstand meedoen aan een VVE-programma. Dat vereist een landelijk dekkend aanbod van VVE in peuterspeelzalen, kinderdagverblijven en basisscholen. De gemeente is beleidsmatig en financieel verantwoordelijk voor het aanbieden van VVE-programma's aan doelgroepkinderen; peuterspeelzalen, kinderdagverblijven en scholen voeren de VVE-programma's uit. BoekStart is geen VVE-programma, maar wel een breed educatief programma dat ingezet kan worden om de taal- en leesontwikkeling van jonge kinderen te stimuleren. Een goede basis om alle kinderen, dus ook de doelgroepkinderen, met lezen in aanraking te brengen. Reden om BoekStart in aanmerking te laten komen als programma dat mede bekostigd kan worden uit VVE-gelden. Ook kan bij de gemeente worden aangevoerd dat BoekStart een versterkende werking kan hebben op de bestaande VVE-programma's. Te denken valt aan *Boekenpret* en de *VVE-Taallijn*.

In 2011 stond er voor VVE 260.987.000 euro ter beschikking. Dit werd over 309 van de in totaal 418 gemeenten in Nederland verdeeld naar schoolgewicht. Dit geeft in het primair onderwijs uitdrukking aan de omvang van de achterstandsproblemen op de school.

Er zijn al bibliotheken die vanuit VVE een subsidie voor BoekStart hebben ontvangen. Hierbij werd, met het oog op de doorgaande leeslijn, als motivatie aangevoerd dat BoekStart zich richt op de allerjongsten, terwijl het VVE-beleid van de meeste gemeenten pas bij twee jaar begint. Nog een argument is dat BoekStart zich richt op baby's én hun ouders, waardoor BoekStart invulling geeft aan ouderbetrokkenheid.

Er zijn al bibliotheken
die vanuit VVE een
subsidie voor BoekStart
hebben ontvangen.

Hanneke Vullings, specialist Taalontwikkeling en Taalstimulering Openbare Bibliotheek Venlo:

'Gemeente Venlo heeft subsidie verleend vanuit VVE-gelden. BoekStart past binnen haar VVE-beleid, met name omdat de gemeente preventief wil werken op het gebied van taalontwikkeling. Het heeft wel even geduurd voordat het zover was. Er zijn drie gesprekken voor nodig geweest om de gemeente te overtuigen. Bovendien zaten we op het moment van de subsidieaanvraag net in de verkiezingen en was nog onduidelijk welke ambtenaar welke portefeuille kreeg. We hebben daarom de gesprekken in eerste instantie gevoerd met de beleidsmedewerkers van Cultuur en Onderwijs. De directie voerde op hoger niveau gesprekken met de beleidsambtenaar van Onderwijs. Dat was lastiger geweest als de bibliotheek op dat moment al onder de portefeuille van Cultuur was gevallen. De gemeente Venlo vond het erg belangrijk dat er samenwerking was met andere partners om een doorgaande leeslijn te creëren, waar alle betrokken partners hun voordeel bij hadden. Daarnaast stond de gemeente erop dat de resultaten gemonitord zouden worden. Gelukkig was dit door Kunst van Lezen al landelijk opgepakt, zodat we hierop mee konden "liften". Gemeente Venlo heeft een bedrag van 11.700 euro aan subsidie verstrekt. Hiermee hebben we in alle vestigingen BoekStart stevig neer kunnen zetten, zowel wat betreft inrichting als organisatie. Daarnaast hebben we veel geïnvesteerd in de opening en presentatie, zodat BoekStart vanaf het begin goed op de kaart kwam binnen de gemeente. Verder was er een bedrag gereserveerd voor het organiseren van ouderbijeenkomsten en de scholing van een groot aantal medewerkers. Ook aan de inrichting op het consul-

tatiebureau werd een deel van de subsidie besteed. De uren van de projectleider voor zowel het opzetten als het organiseren van het project en het netwerken zijn in deze subsidie niet meegerekend. Dit is wel een aandachtspunt voor andere bibliotheken, want er gaat heel veel tijd inzitten.'

4.2 | Bureau Kwaliteit Kinderopvang

Het Bureau Kwaliteit Kinderopvang (BKK) startte in 2009 en kreeg subsidie van het ministerie van OCW om de kwaliteit van de kinderopvang te verbeteren. In mei 2011 werd in opdracht van BKK het *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar* opgesteld dat beschrijft wat goede kinderopvang inhoudt. Het werd onder alle kinderopvanginstellingen verspreid. Op basis van dit Pedagogisch kader kan elke instelling haar eigen pedagogisch beleidsplan maken. In het Pedagogisch kader zijn de vier basisdoelen van de kinderopvang geformuleerd met de vier ontwikkelingsgebieden van Riksen-Walraven als uitgangspunt. Deze vier basisdoelen – emotionele veiligheid, ontwikkeling van persoonlijke competenties, ontwikkeling van sociale competenties en het zich eigen maken van normen en waarden – hebben ook betekenis voor het voorleesbeleid van de kinderopvang. Uit tussenmetingen in september 2011 bleek dat inmiddels meer dan 45 procent van kinderopvangorganisaties het Pedagogisch kader gebruikt, vooral voor het vergroten van de kennis en de vaardigheden van de medewerkers. Kinderopvangorganisaties kunnen voorts nog tot 1 juli 2012 opleidingsbudget aanvragen bij het Bureau Kwaliteit Kinderopvang. Zij zouden hiermee (ten dele) het onderdeel deskundigheidsbevordering van *BoekStart in de kinderopvang* kunnen bekostigen zodra de trainingen worden opgenomen door het BKK in de Lijst Opleidingen, met alle opleidingen die voor opname in het BKK-opleidingsplan in aanmerking komen. Zie ook: www.stichtingbkk.nl.

4.3 | Wet OKE

De wet OKE (Ontwikkelingskansen door Kwaliteit en Educatie) is ingegaan per 1 augustus 2010. Het doel van de wet is om de taalontwikkeling van jonge kinderen te stimuleren en de kwaliteitseisen van peuterspeelzalen te verbeteren. De eerste wettelijke maatregel is een kwaliteitsimpuls voor de peuterspeelzalen door de wet- en regelgeving over peuterspeelzalen te harmoniseren (meer op één lijn brengen) met de kinderdagverblijven. Hierbij blijven gemeenten, peuterspeelzalen en kinderdagverblijven vrij om de mate van samenwerking en wellicht integratie te bepalen. De tweede maatregel is dat peuterspeelzalen financieel toegankelijk blijven. Ten derde regelt de wet dat gemeenten een breder en beter aanbod van voorschoolse educatie aanbieden, zowel in peuterspeelzalen als in kinderdagverblijven.

Vanaf 1 augustus 2010 zijn gemeenten dus verantwoordelijk voor voldoende kwalitatief aanbod van voorschoolse educatie. Met name de derde maatregel – het aanbieden van een breder en beter aanbod van voorschoolse educatie – biedt mogelijkheden om daar met BoekStart op in te springen. Bij de aanvraag door de bibliotheek bij de gemeente om BoekStart te bekostigen vanuit VVE-gelden, kan voldoen aan deze wettelijke eis als argumentatie worden opgevoerd. *BoekStart in de kinderopvang* richt zich immers op de professionalisering van pedagogisch medewerkers op het gebied van taal en leesbevordering. Zie ook: www.wetoke.nl.

4.4 | Preventie laaggeletterdheid

Taalbeleid staat momenteel zeer in de belangstelling, ook van de regering, die bij de kwaliteitsverbetering van het onderwijs onder meer de taalprestaties centraal stelt. Hier ligt een taak van de bibliotheek: aansluiten bij het taalbeleid en onder de aandacht brengen dat leesbevordering, behalve plezier in lezen, meer functies heeft. Het is belangrijk de betekenis van lezen voor verbetering van de taalprestaties te benadrukken en de rol die de bibliotheek daarbij kan spelen met een programma als BoekStart: omgaan met boeken en veel voorgelezen worden op jonge leeftijd levert een grote taalvoorsprong op en leidt tot betere schoolprestaties, wat uit meerdere onderzoeken blijkt (zie hoofdstuk 6).

Bestrijding en voorkomen van laaggeletterdheid is een thema waarmee bibliotheken zich kunnen profileren bij de gemeente. Ongeveer een kwart van de kinderen in Nederland begint aan het basisonderwijs met een taalachterstand die nadelig is voor hun latere lees- en taalvaardigheid. Van de 15-jarigen in Nederland is 15 procent laaggeletterd. De kans is groot dat deze groep in ruime mate gebruik zal maken van de sociale voorzieningen van de gemeente; laaggeletterdheid kost het land jaarlijks 500 miljoen euro.

Er bestaan al verschillende (VVE-)programma's met als doel taalachterstanden te bestrijden (zie bijlage 1). Vaak worden deze programma's (mee)gefinancierd door de gemeente vanuit het VVE-budget. Het is zaak dat de bibliotheek hier met het programma BoekStart op aansluit; de programma's die zich specifiek richten op laaggeletterdheid en taalachterstanden bevatten grotendeels elementen van (interactief) voorlezen, en werken en omgaan met boeken; de speerpunten van BoekStart! Ook hier weer dient de bestuurder of directeur van de bibliotheek zijn strategisch netwerk in te zetten om te bewerkstelligen dat de gemeente verschillende partijen op het gebied van voorschoolse leesbevordering bij elkaar brengt. Bovendien kan BoekStart leiden naar intensievere programma's voor jonge kinderen met een taalachterstand.

Zorg voor een overzicht bij de gemeente van de diverse programma's en benadruk de verschillen en hun mogelijk aanvullende waarde. Vaak richten leesbevorderingsprogramma's voor jonge kinderen zich op speciale doelgroepen. Zo moet het de gemeente helder worden dat de andere programma's zich op een bepaalde achterstands- of leeftijdsgroep richten, terwijl BoekStart voor alle gezinnen is en start bij nul jaar, dus direct aan het begin van de doorlopende lees- en leerlijn.

'Je kunt de maatschappelijke rol van de bibliotheek er uitstekend mee profileren. Daarbij is BoekStart een fantastische ledenwerver en de letterlijke start van de doorlopende leeslijn.'

(Adriaan Langendonk, Kunst van Lezen, in: *Bibliotheekblad* 2009/21)

4.5 | Aansluiten op gemeentelijk beleid*

Een strategisch netwerk van bestuurder of directeur is voorwaarde om succesvol te zijn op het terrein van leesbevordering. Het biedt de gelegenheid andere directeuren c.q. politieke vertegenwoordigers en gemeenteambtenaren die verantwoordelijk zijn voor onderwijs- en jeugdbeleid te ontmoeten. Hiertoe biedt het LEA-overleg mogelijkheden: de Lokale Educatieve Agenda. Een instrument voor gemeenten, schoolbesturen en overige partijen om tot gezamenlijke afspraken te komen over het onderwijs- en jeugdbeleid. De LEA werd in 2006 geïntroduceerd om het lokaal onderwijsbeleid vorm en inhoud te geven na de wetwijzigingen in het onderwijs-(achterstanden)beleid. Ook kinderopvang- en peuterspeelzaalorganisaties zijn toegevoegd als bestuurlijk partner aan het jaarlijks verplichte overleg

* Deze paragraaf is mede gebaseerd op *Adviesnotitie LEA 2011*.

en worden dus bij het LEA-overleg verwacht. Hoewel dit nog niet overal het geval is, geeft het wel aan dat alle leeftijden binnen de doorlopende leerlijn (en dus ook leeslijn) behoren te participeren in een LEA.

In het LEA-overleg zijn eerstelijns- en tweedelijnspartners vertegenwoordigd. De eerste lijn wordt gevormd door de gemeente, schoolbesturen en de besturen van kinderopvangorganisaties, waaronder ook de peuterspeelzalen. In samenwerking met de eerstelijnspartners vult de gemeente het lokale of regionale onderwijs- en jeugdbeleid in. Ook andere organisaties kunnen betrokken worden als maatschappelijke partners. Dat zijn tweedelijnspartners, bijvoorbeeld besturen van jeugdgezondheidsinstellingen, welzijnsinstellingen, maatschappelijk werk en bibliotheken. Zij hebben vaak een rol bij de uitvoering van de Lokale Educatieve Agenda, die door de eerstelijnspartners bepaald is.

De LEA biedt talrijke kansen om leesbevordering voor jonge kinderen in het gemeentelijk beleid te borgen. Daarom zouden alle bibliotheken als deskundigen op het gebied van taal- en leesbevordering partner moeten zijn. De expertise van de bibliotheek kan van groot belang zijn bij de uitvoering en (logistieke) ondersteuning van het lokale voorschoolse beleid. Als specialist op het terrein van lezen en leesbevordering kan de bibliotheek een duidelijke rol krijgen bij de ontwikkeling van de gemeentelijke strategie rond taalbeleid. De speerpunten van de bibliotheek komen overeen met de LEA-thema's: ondersteuning van VVE, voorkoming en bestrijding van taalachterstanden, samenwerking met brede scholen, verzorgen van cultuureducatie en informatiebemiddeling in de zorg. Bovendien werken bibliotheken in steeds meer gemeenten samen met kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en consultatiebureau.

Onder gemeenten en andere relevante samenwerkingspartners moeten duidelijk de mogelijkheden van de bibliotheek naar voren worden gebracht. De LEA-partners moeten overtuigd zijn van de waarde van de bibliotheek. Dit, om zelf van de voorzieningen, kennis en kunde gebruik te maken, maar ook om zich sterk te maken voor de bibliotheek en zich als ambassadeur op te werpen richting de gemeente. De vaste (eerstelijns) LEA-partners moeten het belang van de bibliotheek voor hun werk inzien en aan elkaar overdragen.

De LEA is dus een uitgelezen kans voor bibliotheken om zich te profileren als vaste netwerkpartner. Door het etaleren van kennis en kunde, maar ook door het bieden van producten en diensten waardoor de band van de bibliotheek met bestaande partners verstevigd wordt en nieuwe partijen in beeld komen. Het gemeentelijk leesbevorderingsnetwerk kan in de LEA verankerd worden, bijvoorbeeld als een uitwerking van het agendapunt taalbeleid.

De bibliotheek kan met haar deskundigheid, en juist ook met een concreet programma als BoekStart, aansluiten bij verschillende thema's van de LEA. Veel van die thema's passen binnen de reikwijdte van de leesbevorderingsnetwerken. Lijkt een thema er niet direct in te passen, zoals kwaliteitsverbetering van de kinderopvang, dan moet niet te dogmatisch met het begrip leesbevordering om gegaan worden. Bibliotheken zouden instellingen kunnen adviseren als het gaat om bijscholing van pedagogisch medewerkers op het gebied van voorlezen en leesbevordering.

Eind maart 2011 verscheen een onderzoeksverslag van Oberon over de positie van bibliotheken aan de LEA-tafel. Hierin komt onder meer naar voren dat de aandacht voor leesbevordering op bestuurlijk niveau versterkt zou moeten worden, waartoe de Lokale Educatieve Agenda een belangrijk en waardevol instrument biedt. In de bibliotheeksector dient meer inzicht te komen in de relevantie van bestuurlijke netwerken.

Zie *Adviesnotitie LEA en leesbevordering*, het onderzoeksverslag met de aanbevelingen van Oberon (te vinden op www.kunstvanlezen.nl onder de titel 'LEA en leesbevordering').

Zie ook *Bibliotheken aan de LEA-tafel*, een handreiking voor bibliotheken die een rol willen spelen bij de Lokale Educatieve Agenda of die meer willen halen uit hun huidige samenwerking met lokale partijen (te bestellen via www.oberon.eu of te downloaden via www.sioob.nl (zoeken op structuurele leesbevorderingsnetwerken/eerste resultaat)).

Jouke Bethlehem, directeur Bibliotheken Noordoost Fryslân:

'In Dantumadiel en Kollumerland neemt de bibliotheek deel aan het LEA-overleg. Behalve gemeenteambtenaren en de wethouder van Onderwijs hebben als samenwerkingspartners verschillende onderwijsinstellingen zitting: het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs, het speciaal onderwijs en ook het schoolmaatschappelijk werk. Verder zijn de peuterspeelzaal, de kinderopvang en het consultatiebureau (GGD) vertegenwoordigd. Het beleid wordt op gemeentelijk niveau voorbereid. De uitvoering gaat via de verschillende organisaties, soms alleen, soms samen, veel ook via lokale netwerken, vaak op dorpsniveau. Er komt een groot aantal thema's binnen de LEA aan de orde. Relevant voor de bibliotheek zijn bijvoorbeeld taal- en leesbevordering, ontwikkelingen in het onderwijs en bij de andere partners, doorgaande ontwikkelingslijn, scholing, meertalig onderwijs (Nederlands, Fries, Engels), bezuinigingen, harmonisatie, muzikale vorming, onderwijsachterstanden, netwerk- en ketenvorming en ontwikkeling van relevante beleidsplannen van de gemeente. De bibliotheek profileert zich vooral op het terrein van taal- en leesbevordering door enerzijds mee te denken en anderzijds in te spelen op kansen die zich voordoen. De bibliotheek heeft de LEA-partners kunnen overtuigen van haar waarde door een enthousiaste opstelling en door aan te sluiten bij de kerndoelen van het onderwijs en bij gemeentelijke, maar ook regionale doelen. Noordoost Fryslân kent achterstanden; het onderwijsniveau verhogen is een van de doelen. Daartoe is in Dantumadiel een taalbeleidsplan goedgekeurd door de gemeenteraad. De partners rond de Lokale Educatieve Agenda werken onder regie van de beleidsambtenaar van Onderwijs systematisch aan de uitvoering.' ■

5 | STRUCTURELE SAMENWERKINGSPARTNERS

Een van de uitgangspunten van BoekStart is de nauwe samenwerking tussen bibliotheek, gemeente en organisaties in de voorschoolse periode, als consultatiebureau en kinderopvang. Hierbij gaat het om concrete afspraken: het versturen van de brief aan ouders met baby's van drie maanden door de gemeente, het geven van aandacht rond de zeven maanden op het consultatiebureau en het toepassen en uitdragen van de BoekStartprincipes door de kinderopvang. Daarnaast is het van groot belang dat BoekStart geborgd wordt in bibliotheekbeleid en in het beleid van de samenwerkingspartners.

5.1 | Gemeente

Een basiselement van BoekStart is dat de gemeente ouders van baby's een brief stuurt met een waardebon. Daarnaast is het van groot belang dat werkzaamheden in het kader van BoekStart blijvend ingebed worden in gemeentelijk beleid en mogelijk mede vanuit de gemeente (VVE) gefinancierd. Gemeenten hebben een belangrijke rol in het voorkomen van taalachterstanden van jonge kinderen. Zij voeren als lokale overheid de regie over de voorschoolse educatie.

Hoewel veel gemeenten nog geen leesbevorderingsbeleid hebben, bestaan er vaak wel plannen en/of beleidsnota's die aanknopingspunten bieden voor samenwerking tussen kinderopvang, consultatiebureau en bibliotheek in het kader van de wet OKE, VVE, cultuur- en/of taalbeleid. De bibliotheek moet hierop aansluiten en voortbouwen op de bestaande overlegstructuren en netwerken, zoals het LEA-overleg (zie hoofdstuk 4).

In het leesbevorderingsnetwerk kan onder de eindverantwoordelijkheid van de bibliotheek een gemeentelijk leesbevorderingsplan opgesteld worden met als doel een leesbevorderingsbeleid binnen de gemeente tot stand te brengen of, als dat er al is, de kwaliteit ervan te verbeteren. Het plan kan zowel bij de dienst Cultuur als bij de dienst Onderwijs thuishoren.

Dit gemeentelijk leesbevorderingsplan fungeert als leidraad voor het gezamenlijke leesbevorderingsbeleid en is richtlijn voor de deelnemers van het leesbevorderingsnetwerk. Het werkplan van de bibliotheek, als ook dat van voorschoolse organisaties en instellingen is erop gebaseerd. Door de afzonderlijke leesbevorderingsplannen van de deelnemende partners naast elkaar te leggen, wordt zichtbaar wat zij binnen de gemeente aan leesbevorderingsactiviteiten (voornemens zijn te) ondernemen. Vaak zal blijken dat er vergelijkbare wensen en doelen zijn. De bibliotheek haakt hierop in en brengt ook zelf actiepunten in, zoals het concreet maken van leesbevordering voor kinderen van 0-4 jaar door middel van BoekStart.

Bij het formuleren van de gezamenlijke visie zal niet alleen zoveel mogelijk aangesloten moeten worden op het landelijk beleid, maar ook ingespeeld moeten worden op lokale factoren. Er moet rekening gehouden worden met de visie en drijfveren van de betrokken wethouder. Een grote gemeente heeft eigen wensen, bij kleine gemeenten gaat het veelal meer om de vraag waar geld voor vrijgemaakt kan worden. De ene gemeente wil een duidelijke lijn uitzetten met bepaalde speerpunten, de andere gemeente laat juist de regie bij de instellingen zoals de kinderopvang. Ook komt het voor dat een gemeente juist samenwerking zoekt met partners om invulling te geven aan een opdracht van het Rijk. Dan is het van belang daarin mee te denken. Het is ook van groot belang aan te tonen wat de maatschappelijke relevantie van de bibliotheek is en te weten of de gemeente voor cultuur of educatie kiest.

De bibliotheek moet ervan op de hoogte zijn met welke leesbevorderingsprogramma's er binnen de gemeente in de voorschoolse fase gewerkt wordt. Een koppeling van programma's is een uitdaging die vele kansen biedt (zie ook hoofdstuk 4.4).

Bij het formuleren van de gezamenlijke visie zal niet alleen zoveel mogelijk aangesloten moeten worden op het landelijk beleid, maar ook ingespeeld moeten worden op lokale factoren.

Mariette van Leeuwen, wethouder Onderwijs in Zoetermeer:

‘Wij willen al onze nieuwe bewoners verwelkomen. Dat doen we door een geboortekoffer te schenken aan ouders met een BoekStartwaardbon erin. In de begeleidende brief van de burgemeester staat dan ook: “Het BoekStartpakket krijgt u van Bibliotheek Zoetermeer, in samenwerking met Gemeente Zoetermeer. Omdat wij er samen met u (lees: ouders) alles aan willen doen om uw kind een goede start te geven. Ook op het gebied van de taalontwikkeling.” Uit recente gegevens (november 2011) blijkt dat inmiddels al zo’n 850 Zoetermeerse baby’s hebben kennisgemaakt met BoekStart en de bibliotheek.

De gemeente wil voorwaarden scheppen en een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van burgers tot volwaardige deelnemers aan een democratische samenleving. In lokale netwerken/overlegstructuren als de adviesgroep VVE kunnen elementen van BoekStart, bijvoorbeeld structurele samenwerking op het terrein van leesbevordering of het opzetten van programma's in het kader van ouderbetrokkenheid, door de gemeente worden geagendeerd.

Via de centra voor Jeugd en Gezin, in Zoetermeer Meerpunt genoemd, wordt aandacht besteed aan BoekStart, niet alleen door middel van de website en flyers, maar ook door goed geïnformeerde professionele medewerkers. Daarnaast zijn er persmomenten waarbij verwezen wordt naar BoekStart. Enkele maanden geleden is de eerste Zoetermeerse Babywaaier uitgereikt aan een jonge vader. De bibliotheek was uitgenodigd voor dit

moment. De vader kreeg de waaier en een BoekStartkoffertje overhandigd. In overleg met de bibliotheek is er gesproken over mogelijkheden om BoekStart in te zetten bij programma's die gericht zijn op het vergroten van ouderbetrokkenheid. Ik vind dat in Zoetermeer de samenwerking met de bibliotheek prima verloopt. De bibliotheek is een proactieve partner in de stad en de lijnen met de gemeente zijn kort. Nu de bibliotheek ook gaat starten met een pilot *BoekStart in de kinderopvang* kan er worden toegevoegd naar een structurele samenwerking op het gebied van leesbevordering met alle voorschoolse instellingen. En dat is weer een prachtige basis voor Kunst van Lezen, de doorgaande leeslijn voor 0-18 jaar, waar we ook lokaal profijt van zullen hebben.'

5.2 | Jeugdgezondheidszorg: consultatiebureau

Bijna alle ouders van jonge kinderen zijn bekend met de jeugdgezondheidszorg door de bezoeken aan het consultatiebureau. Landelijk zijn ongeveer veertig zorgorganisaties en negen gemeentelijke gezondheidsdiensten (GGD) verantwoordelijk voor de consultatiebureaus. De consultatiebureaus gaan op in de centra voor Jeugd en Gezin, die worden opgebouwd rond de jeugdgezondheidszorg (JGZ). Nagenoeg alle ouders van baby's komen er meerdere keren. Het consultatiebureau is daarom een goede plek om fysiek en mondeling aandacht te besteden aan BoekStart: er wordt ruimte ter beschikking gesteld (waar de bibliotheek verantwoordelijk voor is) en aandacht besteed aan BoekStart op vaste momenten. In de meeste gevallen (bijna 60 procent) is dat in het gesprek rond de drie en vervolgens rond de zeven maanden. Soms wordt de gelegenheid te baat genomen tijdens andere consulten; bij het viermaandengesprek nadat bij drie maanden de waardebon ontvangen is van de gemeente, of bij het eerste huisbezoek. Bijna alle consultatiebureaus werken mee aan BoekStart in een samenwerkingsverband met de bibliotheek en de gemeente. Dit laatste is voor de consultatiebureaus belangrijk om te weten, omdat de gemeente de jeugdgezondheidszorg subsidieert en verantwoordelijk is voor de jeugdgezondheidszorg binnen hun gemeente. Als de gemeente BoekStart omarmt, zal het consultatiebureau dat ook eerder doen, eventueel op verzoek van de gemeente. Ook voor het consultatiebureau geldt dat met de directie en met het uitvoerend personeel afspraken gemaakt moeten worden over inzet en werkwijze. Terugkoppeling naar het consultatiebureau over de voortgang van BoekStart is belangrijk voor het draagvlak en de continuïteit.

De bibliotheek kan op haar beurt een interessante partner zijn voor de jeugdgezondheidszorg. Zij kan een belangrijke rol vervullen in het aanbieden van informatie over opvoedingsondersteuning en in het ondersteunen van consultatiebureaus met leesbevorderingsprogramma's als BoekStart. Nodig de jeugdverpleegkundigen eens in de bibliotheek uit, zodat zij de situatie en de mogelijkheden beter leren kennen en zij ouders gemakkelijker de weg kunnen wijzen. Thema-avonden van de jeugdgezondheidszorg kunnen in de bibliotheek plaatsvinden met relevante boeken onder handbereik. Te denken valt aan de regelmatige samenstelling van een lijst/flyer met nieuwe boeken op het gebied van opvoeden. Of het ruim van te voren bekendmaken van acties als De Nationale Voorleesdagen en dat door jeugdverpleegkundigen laten promoten (posters, flyer) bij ouders die dat nodig hebben. Natuurlijk verzorgt de bibliotheek voor het Centrum voor Jeugd en Gezin een mooie, actuele voorbeeldcollectie die regelmatig ververs wordt.

'Bibliotheken dienen zich ervan bewust te zijn dat zij zich moeten blijven profileren door het bieden van een ruime, mooie babycollectie en het organiseren van ouderbijeenkomsten. Verder willen wij een hoger bereik realiseren door voor meer landelijke en regionale bekendheid te zorgen en door lokale samenwerking met organisaties die met dezelfde doelgroep werken, zoals centra voor Jeugd en Gezin.'

(Marijke Bos, Kunst van Lezen, in: *Bibliotheekblad* 2011/7)

Jacqueline de Vries, beleidsmedewerker ActiZ, brancheorganisatie van werkgevers in de zorg:

'Het consultatiebureau als partner van BoekStart is belangrijk. De medewerkers van het consultatiebureau, jeugdartsen en jeugdverpleegkundigen, volgen de ontwikkeling van kinderen. Ook specifiek de taalontwikkeling. Daarbij geven zij advies aan ouders, bijvoorbeeld algemeen over het belang van praten met je kind en voorlezen of meer concreet over het zingen van liedjes. Het is raadzaam als ouders op het consultatiebureau en in de bibliotheek dezelfde adviezen krijgen, zodat dat elkaar versterkt. Het voorlichten van ouders over het belang van voorlezen is een impliciete taak van het consultatiebureau. Het hangt af van de ouders die je voor je hebt. Als je merkt dat de taalontwikkeling achterblijft, wordt er zeker op het belang van voorlezen gewezen. Als mensen geen leescultuur hebben, wordt er gewezen op de mogelijkheden en het plezier van boekjes voorlezen. Kunnen mensen niet lezen, dan wordt het idee aan de hand gedaan om verhalen te vertellen of liedjes te zingen.

Over het attenderen op of het voorlichten van ouders zijn samenwerkingsafspraken gemaakt met de gemeente en de bibliotheek. Ik vind dat op deze manier goed georganiseerd. Door de aanwezigheid van boekjes op het consultatiebureau, door de bibliotheek geleverd, heb je een concrete aanleiding en stimulans om over samen lezen te praten. Je hebt de voorbeelden dan bij de hand en kunt ouders advies op maat geven.

De bibliotheek valt onder de gemeente, net als het consultatiebureau. Om de kansen van samenwerking tussen consultatiebureau en bibliotheek beter te benutten, verdient het aanbeveling om vanuit beide partijen te kijken hoe er binnen de gemeente samengewerkt zou kunnen worden op beide beleidsterreinen. Soms is dat al het geval, zeker in kleinere gemeentes.'

Zie voor het hele interview: www.boekstart.nl (zoek op Jacqueline de Vries).

5.3 | Kinderopvang

Ook voor de kinderopvang (kinderdagverblijven en peuterspeelzalen) is een belangrijke rol weggelegd als een van de samenwerkingspartners. *BoekStart voor baby's* richt zich uiteraard alleen op kinderdagverblijven, terwijl *BoekStart in de kinderopvang* zich zowel op kinderdagverblijven als peuterspeelzalen richt.

Een goed contact met de kinderopvang in de buurt van de bibliotheek is van cruciaal belang om zoveel mogelijk jonge kinderen te bereiken. Hiertoe zal de bibliotheek in kaart moeten brengen hoeveel kinderdagverblijven en peuterspeelzalen er zijn in haar werkgebied. Van een BoekStartbibliothecaris wordt verwacht dat er met enige regelmaat een bezoek gebracht wordt aan kinderdagverblijven en peuterspeelzalen. Er kan minimaal voor gezorgd worden dat er een aantal koffertjes aanwezig is als showmateriaal voor ouders, maar ook voor de pedagogisch medewerkers om zelf mee te werken. De halfjaarlijkse brochure *BoekStartEnVerder* voor de professional is speciaal bedoeld voor de kinderopvang. Zorg dat daar steeds meerdere exemplaren van het meest recente nummer voorhanden zijn. Het actief betrekken van kinderopvangorganisaties bij de BoekStartactiviteiten leidt er meestal toe dat meer baby's en peuters in contact komen met de bibliotheek. Ook is het van belang dat de ouders via de kinderopvang op BoekStart en de bibliotheek gewezen worden.

Naast een goed contact, heeft de bibliotheek de kinderopvang in haar werkgebied verschillende diensten te bieden. Vanuit de kinderopvang is – onder meer door de wet OKE – een vraag naar en behoefte aan een educatieve invulling, zoals het structureren van voorlezen en leesbevorderende activiteiten. *BoekStart in de kinderopvang* speelt hierop in met een gestructureerde aanpak op meerdere terreinen tegelijk. Zie hiervoor hoofdstuk 2.1.b.

Janine Cijntje, pedagogisch medewerker peutergroep, Kindercentrum Hoi Pippeloi, Veendam:

'Voorlezen... dat doen wij elke dag bij Hoi Pippeloi. Wij hebben als kindercentrum een belangrijke taak in het voorlezen van kinderen. Behalve dat het goed is voor de taalontwikkeling, zien wij dat de kinderen er ook enorm van genieten. Ook proberen wij ouders te laten zien hoe leuk voorlezen is. Kort geleden kregen alle kinderen een boek mee naar huis met daarbij een hand-out voor ouders met leuke tips en trucs voor bij het voorlezen van het boek. Ouders en kinderen reageerden enorm positief op dit initiatief. Wij zijn blij mee te kunnen doen aan het project BoekStart. Dit heeft het voorlezen op ons kindercentrum nog een extra dimensie gegeven. Alle medewerkers hebben trainingen bij de bibliotheek gevolgd. Van het budget vanuit BoekStart hebben we op alle groepen prachtige boeken kunnen aanschaffen en voor de peutergroep een nieuwe leeshoek. Voor de aanvang van het project BoekStart hadden wij ook al een nauwe samenwerking met de bibliotheek. Bij elk thema dat wij behandelen op de groep, lenen we mooie boeken, waarvan één boek altijd centraal staat als het Boek van de Week. De bibliotheek heeft ook al meerdere malen meegewerkt aan een ouderavond bij Hoi Pippeloi. Op zo'n ouderavond kunnen ze laten zien hoe belangrijk voorlezen is en hoe leuk het ook is. Mogelijk kunnen we zo ook nog nieuwe leden aanbrengen. Er ligt een mooie verbinding tussen Kindercentrum Hoi Pippeloi en Bibliotheek Veendam, met merkbaar plezier van beide kanten.'

5.4 | Boekhandel

Behalve aan het lenen van boeken in de bibliotheek besteedt BoekStart ook aandacht aan boekbezit, om ouders en kinderen te informeren over het gemak en plezier van een eigen collectie boeken. Door het verkondigen van deze boodschap zullen boekverkopers mogelijk een grotere bereidheid tonen om BoekStart promotioneel te ondersteunen en er zo bekendheid aan geven. Bovendien ontstaat er mede dankzij BoekStart – vooral vanuit de bibliotheek, maar ook door ouders – meer vraag naar babyboekjes.

Door samenwerking met de boekhandel wordt het draagvlak verbreed. Een voorbeeld van een samenwerking tussen boekwinkels en bibliotheken is het initiatief van de Samenwerkende Kinderboekwinkels, waarin zeven kinderboekwinkels in verschillende steden verenigd zijn. Zij bieden de BoekStartbibliotheken in de betreffende steden een boekenbon als extra cadeau-tje voor in de BoekStartkoffer. De bibliotheek zorgt hierbij voor promotie-materiaal zoals de BoekStartkoffer voor in de boekwinkel.

De viermaal per jaar verschijnende brochure *BoekStartEnVerder*, tweemaal gericht op ouders en tweemaal op de professional, biedt een geannoteerde selectie uit het nieuwste aanbod voor kinderen van 0-4 jaar. De titels zijn te lenen in de bibliotheek én te koop in de boekhandel als start van een eigen boekencollectie. Ook op de website van BoekStart is er aandacht voor nieuwe boeken: elke maand wordt via een Boekentip een recente, kwalitatief goede titel die voldoet aan de BoekStarteisen onder de aandacht gebracht. Dit alles bij elkaar biedt de bibliotheek voldoende aanknopingspunten het gesprek en de samenwerking met de plaatselijke boekhandel aan te gaan.

Frank Reijgwart, Plantage Boekhandel van der Plas, Amsterdam:

‘Lezen is belangrijk voor iedereen. Leesbevordering is dus ook belangrijk. Lezers en lezers-in-spe komen in de bibliotheek, maar ook in de boekhandel. Het is dus logisch als boekhandel en bibliotheek samenwerken om kinderen en volwassenen aan het lezen te krijgen en te houden. BoekStart laat zeer jonge kinderen en hun ouders kennismaken met boeken en lezen. Voor de boekhandel is het natuurlijk interessant om de aandacht op zich te vestigen en via BoekStart kinderen en hun ouders een reden te geven om, behalve de bibliotheek, de boekhandel te bezoeken. In de boekhandel kan dan weer op allerlei manieren de aandacht worden gevestigd op BoekStart. Door middel van flyers bijvoorbeeld, posters, of een vermelding bij de kast met baby- en peuterboeken. En er kan ook een BoekStartlogo op de website van de boekhandel worden geplaatst. Bibliotheek en boekhandel kunnen op heel veel manieren samenwerken. Vanuit mijn winkels organiseer ik samen met de bibliotheken evenementen, bijvoorbeeld tijdens de Kinderboekenweek, en ook lezingen, voorlees- en signeersessies. Boekhandel en bibliotheek hebben er beide voordeel van om naar elkaar te verwijzen. Soms is het handiger een boek te lenen, soms om het te kopen. Wij onderhouden voortdurend contact met de bibliotheken in de buurt om te kijken naar mogelijke vormen van samenwerking. BoekStart is hier een goed voorbeeld van en een mooi initiatief. Op dit moment stellen wij lokaal een prentenboek ter beschikking voor in het BoekStartkoffertje. Het is zeker zinvol verder na te denken over de samenwerking. Dit kan natuurlijk nog op vele andere, effectieve manieren!’ ■

Uit onderzoek op eigen bodem blijkt eveneens dat voorlezen aan en samen lezen met jonge kinderen de taalontwikkeling bevordert en ontluikende geletterdheid stimuleert.

Nationaal en internationaal onderzoek naar lezen en leesbevorderende programma's toont aan dat voorlezen aan jonge kinderen effect heeft op de ontluikende geletterdheid, de cognitieve vaardigheden, noodzakelijk om te leren lezen en schrijven. Dit geeft BoekStart een wetenschappelijke onderbouwing, waarmee het belang van dit programma onderstreept kan worden, zowel in de eigen organisatie als bij de samenwerkingspartners.

In de Verenigde Staten werd divers (langlopend) onderzoek uitgevoerd in verschillende milieus en in verschillende gezinssamenstellingen. Groot-Brittannië kent veelvuldig onderzoek naar de effecten van Bookstart. Ook in Nederland is onderzoek uitgevoerd naar voorlezen en effect op jonge kinderen. De effecten van BoekStart worden eveneens wetenschappelijk onderzocht. Kijk voor een overzicht van nationaal en internationaal onderzoek naar voorschools lezen en leesbevordering bij jonge kinderen op www.boekstart.nl (Onderzoek naar voorschools lezen).

6.1.a | Wetenschappelijk onderzoek naar leesbevordering voor baby's

In Groot-Brittannië, waar Bookstart vanaf 1992 loopt, zijn verschillende onderzoeken gedaan naar de effecten van dit leesbevorderende programma op jonge kinderen en hun ouders. De meerderheid van wetenschappelijke studies naar acties, die tot doel hebben baby's en jonge kinderen vertrouwd te maken met boeken, laat een positief langetermijneffect zien op de ontwikkeling van kinderen (Hardman en Jones 1999; Hall 2001). Deze onderzoeken tonen aan dat 'Bookstartkinderen' niet alleen een voorsprong hebben in het aanvankelijk lees- en taalonderwijs, maar dat zij deze voorsprong ook gedurende hun hele schoolloopbaan weten te behouden. In 2003 werd bij een kwalitatieve beschrijving van onderzoek naar Bookstart, waarbij een samenvatting wordt gegeven van eerdere studies, nog eens onderstreept hoe belangrijk en effectief de vroege ondersteuning van het (voor)lezen is; bibliothecarissen, ouders, jeugdgezondheidsinstellingen en Bookstartcoördinatoren staan allen zeer positief tegenover Bookstart, zoals uit evaluatie-interviews blijkt (Wade en Moore 2008). Interessant is ook de uitkomst van de casestudy die bevestigt dat het hardop voorlezen door ouders en verzorgers aan baby's en jonge kinderen noodzakelijk is voor de ontwikkeling van taalvaardigheden, voorwaarden om te leren lezen en schrijven: het bewustzijn van boeken en gedrukte tekst, de ontwikkeling van woordenschat, taalbeheersing en taalbegrip (Holland 2008).

In Vlaanderen startte in het najaar van 2005 het project *Boekbaby's*, een initiatief dat baby's en hun ouders samen plezier wil laten beleven aan boeken. De pilot werd uitgevoerd voor 82 ouders met baby's in tien gemeenten, in samenwerking met de plaatselijke Openbare Bibliotheek. Ook hier blijkt een leesbevorderend programma voor baby's een sterke stimulans om een leescultuur binnen het gezin te ontwikkelen (Vanobbergen en Daems 2008).

Uit onderzoek op eigen bodem blijkt eveneens dat voorlezen aan en samen lezen met jonge kinderen de taalontwikkeling bevordert en ontluikende geletterdheid stimuleert. Kinderen leren op jonge leeftijd letters herkennen,

ze leren dat het gedrukte woord het gesproken woord weergeeft, hoe je een boek vasthoudt en bladzijden omslaat en dat je aan het begin begint. Het leert kinderen dat geschreven taal verschilt van gesproken taal en verhoogt het begrip van verhaalstructuren, syntaxis en grammatica, nodig voor het begrijpen van teksten. Deze vaardigheden van ontluikende geletterdheid zijn voorwaarde voor het leren lezen (Duursma 2008). Voorlezen vergroot de woordenschat van kinderen (Mol, De Jong, Smeets 2008).

Vanaf voorjaar 2010 wordt in opdracht van Stichting Lezen en het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de effecten van *BoekStart voor baby's* door de Universiteit Leiden (prof. dr. A.G. Bus). Hoofddoel van het onderzoek is testen of het 'loont' om baby's voor te lezen. Onderzocht wordt of een voorleesinterventie als BoekStart naast effecten op korte termijn, zoals meer activiteit rond boekjes en meer bibliotheekbezoek, ook effecten op lange termijn sorteert op voorlezen en woordenschat. Hiertoe wordt een BoekStartgroep vergeleken met een even grote niet-BoekStartgroep. Er worden metingen verricht op drie momenten: bij kinderen van zes maanden, vijftien maanden en vierentwintig maanden oud; in totaal zal het onderzoek twee en een half jaar in beslag nemen.

6.1.b | Evaluatie *BoekStart voor baby's*

In opdracht van Stichting Lezen, het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken en Kunst van Lezen werd BoekStart in voorjaar 2011 geëvalueerd onder de deelnemende bibliotheken om een beeld te krijgen van hun ervaringen, de uitvoering en het bereik. De evaluatie maakt duidelijk dat het bereik van BoekStart steeds groter wordt: er worden meer koffertjes opgehaald in de bibliotheek en het aantal babyleden groeit gestaag. Vóór deelname aan BoekStart hadden de meeste bibliotheken tussen de een en tien babyleden.

Na het ophalen van de BoekStartkoffers hebben de meeste bibliotheken er tussen de een en tweehonderd babyleden bijgekregen. Gemiddeld heeft een deelnemende bibliotheek 186 nieuwe babyleden ingeschreven.

Inmiddels hebben de meeste bibliotheken een ruime keuze aan materialen voor de BoekStartdoelgroep (meer dan tachtig boektitels voor baby's).

Twee derde van de bibliotheken organiseert (wisselend bezochte) ouderbijeenkomsten (een tot vijf per jaar).

Het versturen van de brieven door de gemeente neemt over de tijd toe; ook worden er naar verhouding meer koffers door ouders opgehaald in de bibliotheek. In bijna alle gemeenten neemt het consultatiebureau deel aan BoekStart. Hoewel op het moment van de evaluatie *BoekStart in de kinderopvang* nog niet van start was gegaan, had de meerderheid van de bibliotheken wel al de kinderopvang geïnformeerd. De evaluatie wordt jaarlijks herhaald.

Kijk voor de volledige evaluatie op www.boekstart.nl, zoek op Rapportage Evaluatie BoekStart 2011.

6.2.a | Wetenschappelijk onderzoek naar leesbevordering in de kinderopvang

Uit divers vervolgonderzoek blijkt dat het Britse Bookstart niet alleen bijdraagt aan geletterdheid en taalontwikkeling, maar ook aan sociale en emotionele ontwikkeling (Hunn 2007; Hansen, Joshi, Dex 2010). Dit levert een belangrijk argument om BoekStart ook juist een plaats te geven in de kinderopvang, waar op basis van onderzoek en recente metingen is gebleken dat de pedagogische kwaliteit van de kinderopvang in Nederland op concrete punten verbeterd dient te worden (wet OKE). In de pedagogische kwaliteit van de kinderopvang is een dalende trend geconstateerd, ook op het terrein van interactievaardigheden als praten en uitleggen, ontwikkelingsstimulering en begeleiden van interacties tussen kinderen; vaardigheden die aan bod komen bij en gestimuleerd worden door voorlezen en het werken met boeken (De Kruif, Riksen-Walraven, Gevers Deynoot-Schaub, Helmerhorst, Tavecchio, Fukkink 2009).

Elke vier jaar (vanaf 2000) wordt in opdracht van Stichting Lezen een onderzoek uitgevoerd naar voorlezen en het voorleesklimaat in de kinderopvang. Er wordt gekeken naar een groot aantal aspecten, waaronder ouderbetrokkenheid bij voorlezen, de opleiding van de pedagogisch medewerkers en de aandacht voor voorlezen in beleids- en werkplannen.

Bij de laatste meting in 2008 blijkt dat het voorleesklimaat op peuterspeelzalen beter is dan dat op kinderdagverblijven, maar ook dat er in de kinderopvang meer activiteiten met boeken worden gedaan en de samenwerking tussen kinderopvang en bibliotheek intensiever is geworden (Antonis en Nijntjes, TNS/NIPO 2008). *BoekStart in de kinderopvang* biedt een uitstekend instrument om deze samenwerking verder uit te bouwen en te continueren.

6.2.b | Omgevingsanalyse *BoekStart in de kinderopvang*

Naar aanleiding van de pilot *BoekStart in de kinderopvang* werd door middel van een onderzoek – in opdracht van Kunst van Lezen – onder meer in beeld gebracht hoe de samenwerking (kwantitatief en kwalitatief) tussen bibliotheek en kinderopvang verloopt.

De meeste kindercentra hebben maandelijks of een paar keer per jaar contact met de bibliotheek, met vaste contactpersonen van beide partijen. Uit de resultaten kwam naar voren dat 62 procent van de kindercentra behoefte heeft aan een intensiever, laagdrempelig contact. Hiertoe is door deelname aan de pilot een belangrijke stap gezet.

Bibliotheek en kindercentra zien elkaar graag als samenwerkingspartners in het (voor)lezen. De kwaliteit van het voorlezen moet gewaarborgd worden door middel van deskundigheidsbevordering van de pedagogisch medewerkers vanuit de bibliotheek. In de kinderopvang bestaat veel behoefte aan deze ondersteuning/training van de pedagogisch medewerkers, vooral op het vlak van lezen met baby's, en aan informatie over geschikte, actuele kinderboeken. In de kinderopvang wordt aan de jongste kinderen (0–1 jaar) veel minder voorgelezen (in 60 procent van de gevallen minder dan twee keer per week) dan aan de kinderen van 2–4 jaar (in 50 procent van de gevallen meerdere keren per dag). De groep van 1–2 jaar zit daar tussenin. Aan de door BoekStart geboden training *Interactief voorlezen* en de training *Voorleescoördinator* is eveneens veel behoefte. De bibliotheek moet aandragen en begeleiden, de kindercentra moeten zich zelf verantwoordelijk voelen voor het voorlezen. De kwaliteit ervan moet gewaarborgd worden en niet afhankelijk zijn van de individuele pedagogisch medewerker.

Bij het voorlezen is ouderbetrokkenheid ook belangrijk voor het thuis voortzetten ervan. De bibliotheek zou dit samen met de kindercentra kunnen oppakken door bijvoorbeeld het organiseren van een ouderavond die ingaat op het belang van voorlezen.

Ruim driekwart van de kindercentra (78 procent) neemt deel aan een VVE- of gemeentelijk netwerk (LEA). In een netwerk rondom (voor)lezen, met een voortrekkersrol van de bibliotheek, zou de aandacht uit moeten gaan naar VVE, boeken, (voor)lezen en leesbevordering. Zowel bij bibliotheek als bij kindercentra bestaat behoefte aan een platform waar kennis en ervaringen op het gebied van (voor)lezen en taalontwikkeling gedeeld worden. Een netwerk kan continuïteit bieden, ook gezien de frequente wisseling van personeel van de kindercentra. Voorlezen staat bij minder dan de helft van de kindercentra in het pedagogisch plan. Bij 17 procent is er een geoormerkte budget voor de aanschaf van boeken. De deelnemers aan de pilot gaven aan dat, om *BoekStart in de kinderopvang* te laten slagen, (financiële) borging in beleid van bibliotheek en kinderopvang om continuïteit te waarborgen van groot belang is. ■

'Ze [ouders] waren er niet van op de hoogte dat de bibliotheek ook informatieve en opvoedkundige boeken bood. Een ouderpaar was vooral verbaasd over wat ze aan troffen: een moderne collectie, internet, enzovoort... Ze vertelden dat ze tegen elkaar hadden gezegd: "Een bibliotheek, bestaat dat nog?"'

(Paulien Waterreus, Theek 5, in: *Leeskraam 2009/2*)

CONCLUSIE

Uit het voorgaande is duidelijk geworden dat BoekStart vanuit de directie en management van de bibliotheek neergezet moet worden. Zo worden er mogelijkheden gecreëerd en voorwaarden geschapen om het programma succesvol tot uitvoering te brengen. Hierbij is een structurele uitwisseling – zowel binnen als buiten de bibliotheek – van stand van zaken en ervaringen van belang om een en ander blijvend soepel te laten verlopen.

Bij het opstarten en de uitvoering van BoekStart is het gebruikmaken van netwerken onmisbaar en van grote waarde. Het betrekken van samenwerkingspartners en het delen en uitwisselen van expertise geeft een breed draagvlak. Borging van leesbevordering voor jonge kinderen in beleid is onontbeerlijk, zowel binnen de bibliotheekorganisatie als in het beleid van de samenwerkingspartners.

Wanneer aan deze stappen en voorwaarden is voldaan, vormt BoekStart als leesbevorderend programma voor alle kinderen een stevige basis aan het begin van de doorgaande leeslijn. Om succes te behouden zal de bibliotheek zelf de ingeslagen weg moeten continueren. De geboden informatie in deze brochure is hiertoe uitgangspunt en handreiking.

VERANTWOORDING EN DANKWOORD

Deze brochure is geschreven op basis van het *Basisdocument BoekStart* en de Kunst van Lezen brochures *Het plezier in lezen staat voorop* en *Werken aan netwerken*.

Met speciale dank aan Marijke Bos (projectleider BoekStart Stichting Lezen), Truuske Sanders (projectleider BoekStart Sectorinstituut Openbare Bibliotheken) en Adriaan Langendonk (projectleider Kunst van Lezen) voor hun advies, inspiratie en inhoudelijke bijdrage.

Verder is deze brochure tot stand gekomen dankzij de zeer gewaardeerde medewerking van deskundigen op het gebied van leesbevordering en jonge kinderen, en uit het veld van bibliotheekwerk, jeugdgezondheidszorg, kinderopvang, boekhandel en gemeente. Hartelijk dank aan:

Gertruud Beemster, adviseur Educatie ProBiblio
Jouke Bethlehem, directeur Bibliotheken Noordoost Fryslân
Janine Cijntje, pedagogisch medewerker peutergroep,
Kindercentrum Hoi Pippeloi, Veendam
Cornelia van Horn, consultant Voorschools Biblionet Groningen
Gertruud Kemna, accountmanager Team Jeugd Bibliotheek Zoetermeer
Lea Kessels, coördinator Bibliotheek op de Basisschool (Kunst van Lezen)
Mariette van Leeuwen, wethouder Onderwijs Zoetermeer
Jacqueline Mug, directeur Bibliotheek Hoogezand en Bibliotheek Slochteren
Theo Peeters, directeur Theek 5
Frank Reijgwart, Plantage Boekhandel van der Plas, Amsterdam
Yteke Roosma, jeugdspecialist Voorschools- en Basisonderwijs bibliotheken
Súd Fryslân
Henk Snier, directeur Cubiss
Hans van Velzen, directeur Openbare Bibliotheek Amsterdam
Jacqueline de Vries, beleidsmedewerker ActiZ
Hanneke Vullings, specialist Taalontwikkeling en Taalstimulering Openbare Bibliotheek Venlo

BRONNEN

- Aarssen, Jeroen: *Vversterk. Investeren in de kracht van Voor- en Vroegschoolse Educatie*. Sardes, 2010.
- Adviesnotitie LEA en leesbevordering. Oberon, april 2011.
- Alles op een rij over VVE: www.probiblio.nl (Nieuws - Download)
- Basisdocument BoekStart. Stichting Lezen/Sectorinstituut Openbare Bibliotheken, herziene versie, 2010.
- Basishandleiding Het Voortouw. Een voorschools leesbevorderingsproject. PBC Tilburg, 2001.
- Berg, Femke van den: 'Basis geborgd, maar toekomst onzeker', in: *Bibliotheekblad* 2011/7, p. 18–23.
- Berg, Femke van den: 'De vier pijlers van Kunst van Lezen', in: *Bibliotheekblad* 2009/21, p. 20–21.
- Bon, Ingrid: 'BoekStart voor alle baby's', in: *Collectie* 2009/4, p. 30–33.
- Chorus, Margriet: 'VVE een goede start voor ieder kind', in: *Leeskraam* 2003/1, p. 20–21.
- Eising, Stieneke, en Marie-Anne Raaijmakers: *Kunst van Lezen – Samenvatting eindrapportage Pilots netwerken leesbevordering*. Juni 2011.
- Eising, Stieneke, en Marie-Anne Raaijmakers: *Werken aan netwerken. Een strategie voor bibliotheek en leesbevordering*. Kunst van Lezen/SIOB/Stichting Lezen, 2011.
- Handleiding Boekenpret 0–2 jaar. NBLC Vereniging van Openbare Bibliotheken, 2001.
- Heuvel, Julianne van den: 'Met kinderwagens voor de balie van de bieb', in: *Leeskraam* 2009/2, p. 8–9.
- Horn, Cornelia van: 'Lekker lezen, da's goud'. Aan het werk met leesbevorderingsnetwerken, in: *Leeskraam* 2006/2, p. 18–19.
- Meijer, Gerard, Henk Pilon, Aaf Smits: *Het plezier in lezen staat voorop. Handleiding voor de organisatie van leesbevorderingsnetwerken*. Kunst van Lezen/SIOB/Stichting Lezen, 2011.
- Peijen, José, en Jan Plooi: *Bibliotheken aan de LEA-tafel. Partner in lokaal educatief beleid*. Oberon, 2008.
- Rapportage Evaluatie BoekStart 2011. Cubiss, 2011.
- Richtlijnen bibliotheekwerk voor baby's en peuters. IFLA Professional Reports, nr. 100. IFLA/Vereniging van Openbare Bibliotheken, 2007.
- Ros, Bea: 'Extra aandacht voor leesplezier met Kunst van Lezen', in: *Bulletin cultuur & school* 64, p. 12–17.
- Singer, E., en Kleerekoper, L.: *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar*. Elsevier gezondheidszorg, 2009.
- Teeseling, Rineke van: 'Een bibliotheek bestaat dat nog?', in: *Leeskraam* 2009/2, p. 10.
- Totaalrapportage Kunst van Lezen Project 'BoekStart in de Kinderopvang'. Cubiss, 2011.

Websites:

www.boekstart.nl
www.boekenpret.nl
www.wetoke.nl
www.delokaleeducatieveagenda.nl
www.stichtingbkk.nl

BIJLAGE 1

OVERZICHT VOORSCHOOLSE LEES- EN TAALBEVORDERING

Erkende VVE-programma's zijn integrale programma's, gericht op meerdere ontwikkelingsgebieden (taalontwikkeling en ontluikende geletterdheid; denk-ontwikkeling en ontluikend rekenen; motorische en creatieve ontwikkeling; persoonlijke en sociaal-emotionele ontwikkeling). Er zijn ook gezinsgerichte programma's, die gebruikt worden als invulling van de oudercomponent van VVE. Daarnaast zijn er VVE-programma's die zich richten op één ontwikkelingsgebied: taal- en leesontwikkeling:

50+ leest voor | www.siob.nl
Ben ik in beeld (VVE) | www.benikinbeeld.org
Boekenpret (VVE-taalstimulering) | www.boekenpret.nl
De Nationale Voorleesdagen | www.cpnb.nl
Het begint met Lezen | www.hetbegintmetlezen.nl
Horen zien en... zeggen (VVE) | www.nji.nl
Ik ben Bas (VVE) | www.ikbenbas.nl
Kaleidoscoop (VVE) | www.kaleidoscoop.org
Kijk op taal (VVE) | www.kijkoptaal.nl
Ko-totaal (VVE) | www.ko-totaal.nl
Leesmeter (VVE) | www.leesmeter.nl
Peuterplein (VVE) | www.peuterplein.nl
Piramide (VVE) | www.kleutergroep.nl
Puk & Ko (VVE) | www.pukenko.nl
Speelplezier (VVE) | www.focusvroegschool.nl
Sporen (VVE) | www.pedagogieontwikkeling.nl
Taalrijk (VVE-taalontwikkeling) | www.taalrijk.nl
TOLK | www.tolkinfo.nl
Stapprogramma's (VVE) | www.stapprogramma.nl
Startblokken (VVE) | www.aps.nl
Taallijn (VVE-taalstimulering) | www.detaallijn.nl
VoorleesExpress | www.voorleesexpress.nl
Voorleesvogel (Taallijn VVE) | www.voorleesvogel.nl
Voortouw | www.cubiss.nl
VVE Thuis | www.nji.nl

BIJLAGE 2

WIJZE VAN AANPAK BOEKSTART VOOR BABY'S EN BOEKSTART IN DE KINDEROPVANG

1.1 | *BoekStart voor baby's: aanpak in de bibliotheek*

- Ouders van baby's (0-1 jaar) worden geleid naar de bibliotheek door de gemeente en het consultatiebureau. De gemeente stuurt een BoekStartbrief naar de ouders van baby's wanneer die de leeftijd van circa drie/vier maanden hebben bereikt. Bij de brief is een BoekStartwaardebon ingesloten.
- Met de BoekStartwaardebon kunnen ouders hun baby lid maken van de bibliotheek bij hen in de buurt. Pas na inschrijving van de baby als lid krijgen ouders het BoekStartpakket uitgereikt. Dit bestaat uit het BoekStartkoffertje met twee boekjes en leesbevorderende informatie. Alles straalt uit dat de bibliotheek de afzender is.
- Ouders worden adequaat opgevangen door bibliotheekprofessionals die het BoekStartpakket uitdelen en de ouders rondleiden door de bibliotheek, waarbij de nadruk wordt gelegd op de babycollectie die in het kader van BoekStart een bepaald volume dient te hebben. De betrokken bibliothecarissen zijn voorbereid op hun taak, doordat zij een bepaalde instructie c.q. scholing hebben gekregen.
- De bibliotheek richt een aantrekkelijke, in het oog springende presentatiehoek in, waarbij oog is voor het comfort van ouders en baby's. Zo dient er ruimte te zijn om de kinderwagen neer te zetten en is bijvoorbeeld een speelkleed, een box en bij voorkeur een aankleedkussen voorhanden. Naast de collectie babyboekjes en andere materialen is een televisie met dvd-recorder beschikbaar, waar een informatiefilmpje wordt getoond om het plezier van lezen met je baby te visualiseren.
- De bibliotheek zorgt ervoor dat activiteiten worden opgezet die speciaal gericht zijn op het verstevigen van de band met de ouders van baby's, zodat deze regelmatige bezoekers worden van de plaatselijke bibliotheek.

1.2 | *BoekStart voor baby's: aanpak op het consultatiebureau*

- De bibliotheek is tevens verantwoordelijk voor de presentatie op het consultatiebureau. Daarvoor stelt het consultatiebureau een plek beschikbaar in de wachtkamer. Een aantrekkelijk meubel met boekjes en zo mogelijk een televisie met dvd-recorder wordt door de bibliotheek ingericht en bijgehouden. De informatiefilm wordt ook hier getoond, zodat ouders vertrouwd raken met het fenomeen voorlezen aan baby's. De bibliotheek zorgt ervoor dat er een duidelijke verwijzing is naar het dichtstbijzijnde bibliotheekfiliaal waar BoekStart wordt uitgevoerd.
- Op het consultatiebureau wordt er tijdens het consult van zeven maanden aandacht besteed aan BoekStart door de arts en/of verpleegkundigen. De vraag wordt gesteld of ouders hun baby al lid hebben gemaakt van de bibliotheek in het kader van BoekStart. Mocht dat niet zo zijn, dan deelt het consultatiebureau alsnog een BoekStartwaardebon uit en verwijst naar de dichtstbijzijnde bibliotheek die BoekStart uitvoert.

1.3 | **BoekStart voor baby's: aanpak binnen het kinderdagverblijf**

- De bibliotheek benadert actief de kinderdagverblijven binnen het werkgebied. Per groep ontvangt het kinderdagverblijf een of meer gevulde koffertjes om de pedagogisch medewerkers de gelegenheid te geven BoekStart in te zetten richting de aanwezige baby's.
- De bibliotheek informeert de pedagogisch medewerkers hoe BoekStart te gebruiken is. De dvd kan daarbij ingezet worden.
- De bibliotheek zorgt voor voldoende ouderfolders die de pedagogisch medewerkers kunnen meegeven. Daarnaast zorgt de bibliotheek ervoor dat er een duidelijke verwijzing is naar het dichtstbijzijnde bibliotheekfiliaal waar BoekStart wordt uitgevoerd.

2 | **BoekStart in de kinderopvang: de aanpak in de bibliotheek en kinderopvang**

- De bibliotheek selecteert kinderdagverblijven en/of peuterspeelzalen voor deelname aan de pilot die kansrijk zijn. Dit betekent dat de kinderdagverblijven/peuterspeelzalen meerwaarde zien in deelname en bereid zijn een eigen bijdrage te leveren, inhoudelijk en financieel (bijvoorbeeld in uren van personeel).
- De bibliotheek en de kinderopvang tekenen een samenwerkingsovereenkomst.
- De bibliotheek verspreidt onder de deelnemende kinderdagverblijven en peuterspeelzalen de BoekStartKast (het cadeauboek) met lesbrief.
- Aan de hand van een vragenlijst (omgevingsanalyse) inclusief nulmeting brengt de bibliotheek de behoeften en wensen van de kinderdagverblijven in kaart.
- Gezamenlijk wordt een plan opgesteld waarin wordt beschreven op welke manier gewerkt gaat worden aan: deskundigheidsbevordering, collectie en leesomgeving, voorleesactiviteiten, ouderbetrokkenheid en voorleesbeleid.
- Voor het borgen van het voorleesbeleid in de kinderopvang wordt gebruik gemaakt van de website leesplan.nl.
- Een bibliotheekmedewerker wordt getraind als trainer interactief voorlezen. Deze training wordt gegeven aan de pedagogisch medewerkers van de deelnemende kinderopvanglocaties.
- Per kinderopvanglocatie wordt minimaal één persoon opgeleid tot voorleescoördinator.
- De bibliotheek zorgt ervoor dat zij activiteiten kan aanbieden die speciaal gericht zijn op de kinderopvang.
- De bibliotheek neemt een visie op voorlezen in de kinderopvang op in haar beleidsplan.

BIJLAGE 3

SUBDOELEN BIBLIOTHEEK EN KINDeropvang

Subdoelen bibliotheek

- Visie over voorleesbeleid (0-4 jaar) in beleidsplan: het inbedden van het programma *BoekStart in de kinderopvang* binnen de eigen bibliotheekorganisatie. Dit houdt in dat men zich realiseert en vastlegt wat dat voor eigen bibliotheekpersoneel betekent.
- Binden van pedagogisch medewerkers, ouders en kinderen aan de bibliotheek.
- Bibliotheek als partner in gemeentelijk netwerk wat betreft taal- en leesbevordering: aansluiten bij of realiseren van een gemeentelijk leesbevorderingsnetwerk. Doel is om met dezelfde inspanning en middelen door samenwerking meer te bereiken.
- Structurele samenwerking met kinderopvang starten of verdiepen.
- Verhogen kennisniveau van bibliotheekmedewerkers door middel van een training, waarmee zij op hun beurt de deskundigheid van pedagogisch medewerkers kunnen verhogen. Te denken valt aan flexibel in te zetten workshops, de training *Voorleescoördinator*, voorlichting in het kader van De Nationale Voorleesdagen.
- Verhogen van het aantal leden in leeftijdscategorie 0-4 jaar: kinderen en hun ouders worden via de kinderopvang geattendeerd op het plezier in lezen en de mogelijkheden van de bibliotheek.

Subdoelen kinderopvang

- Opzetten en waarborgen van de materiële leesomgeving.
- Verhoogde ouderbetrokkenheid in samenwerking met de bibliotheek.
- Bevorderen van deskundigheid van pedagogisch medewerkers.
- Deelname aan (leesbevorderings)netwerk.
- Toename gebruik van bibliotheek.

BIJLAGE 4

DOCUMENTEN AFGESCHERMD GEDEELTE VAN DE WEBSITE PER NOVEMBER 2011

Bestelformulier koffertjes en materialen

Met het bestelformulier kunnen vervolgbestellingen gedaan worden, benodigd voor een periode van een half jaar binnen het werkgebied van de basisbibliotheek.

Basisdocument BoekStart

Publicatie over de inhoud van het programma BoekStart, evenals de achtergronden, de doelstellingen en wijze van aanpak in de bibliotheek.

Aanhangsel bij basisdocument

Opgedane ervaringen van vijf bibliotheken die mee hebben gedaan aan de pilot in Noord-Brabant.

Overdrachtsdocument *BoekStart in de kinderopvang*

Leidraad voor uitvoering van het programma *BoekStart in de kinderopvang* met informatie over de inhoud, achtergronden, doelstellingen en wijze van aanpak vanuit de bibliotheek. Apart opgenomen zijn: Samenwerkingsovereenkomst bibliotheek-kinderopvang en Nulmeting-formulier *BoekStart in de kinderopvang*.

Standaard projectaanvraag (incl. evaluatieformulier): een voor *BoekStart voor baby's* en een voor *BoekStart in de kinderopvang*

Standaardformulier voor het indienen van de aanvraag voor BoekStart, dat ingevuld wordt door de basisbibliotheek in samenspraak met de BoekStart-coördinator van de PSO. Ook is er een Voorbeeldaanvraag *BoekStart in de kinderopvang*.

Begrotingsformulier bij standaardaanvraag: een voor *BoekStart voor baby's* en een voor *BoekStart in de kinderopvang*

Op het begrotingsformulier wordt aangegeven welke investering van de bibliotheek verwacht mag worden (al dan niet door een extra subsidie van de gemeente). Ook is er een Voorbeeld ingevuld begrotingsformulier voor *Boek - Start voor baby's* op basis van de geboorte van vijfhonderd baby's in het werkgebied van een basisbibliotheek met vijf vestigingen.

Ikea-voorbeelden

Productinformatie, foto's en prijzen van zitmeubels, boekenkasten en opbergdozen, die praktisch geschikt zijn voor de BoekStarthoek in de bibliotheek, met bestelformulier.

Folder meubels

Productinformatie, foto's en prijzen van speciaal voor BoekStart vervaardigde meubels voor de BoekStarthoek van de bibliotheek en van de presentatiehoek op het consultatiebureau.

Powerpointpresentatie BoekStart

Powerpointpresentatie met achtergronden, doelstellingen en verloop van BoekStart om als introductie te gebruiken in de eigen bibliotheek en bij samenwerkingspartners.

Perstoolkit BoekStart

Communicatiemiddelen voor bibliotheken om de lokale en regionale media te benaderen: een pershandleiding, informatie over Kunst van Lezen en BoekStart, de kernboodschappen en een concept persbericht.

Randvoorwaarden BoekStart, zowel voor *BoekStart voor baby's* als voor *BoekStart in de kinderopvang*

Overzicht van organisatorische voorwaarden en punten van aanpak in de bibliotheek, opdat BoekStart landelijk op identieke wijze wordt uitgevoerd in de bibliotheek.

Tarieven extra materialen

Bestellijst voor BoekStartmaterialen: banieren, diverse posters, waardebonnen, boekenleggers, ouderfolders, algemene folders, de informatiefilm, brochures BoekStartEnVerder, diverse stickers, flyers et cetera.

Vertalingen BoekStartbrief voor gemeenten

Voorbeeldbrief van de gemeente voor ouders met een baby van circa drie/vier maanden in het Nederlands, Engels, Arabisch, Frans, Turks, Spaans en Pools.

Evaluatie BoekStart 2011

BoekStart werd in voorjaar 2011 geëvalueerd onder de deelnemende bibliotheken om een beeld te krijgen van hun ervaringen, de uitvoering en het bereik.

BOEKSTART

Vanaf eind 2008 is binnen het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen het onderdeel BoekStart ontwikkeld door Stichting Lezen en het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken. Doel was in eerste instantie om juist de 'vergeten' groep van nuljarigen en hun ouders in aanraking te laten komen met (het lezen van) boeken en hen er samen van te laten genieten. Na een pilot is een kwalitatief goed programma neergezet, waaraan inmiddels het merendeel van de bibliotheken deelneemt. Een resultaat om trots op te zijn. De komende jaren zal BoekStart geïmplementeerd worden in de kinderopvang voor kinderen van 0–4 jaar, waarmee in 2011 een aanvang is gemaakt.

Om verder succes te verkrijgen en te behouden, zal de continuïteit gewaarborgd moeten worden. Een breed draagvlak is voorwaarde. Borgen in beleid van zowel de bibliotheek als in dat van de samenwerkingspartners en verankering in een structureel netwerk, zijn de sleutels tot succes. Alleen dat biedt garanties voor de toekomst. BoekStart vormt als leesbevorderend programma voor alle kinderen een stevige basis aan het begin van de doorgaande leeslijn. Om succes te behouden zal de bibliotheek zelf de ingeslagen weg moeten continueren. De geboden informatie in deze brochure is hiertoe uitgangspunt en handreiking.